

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวทางสำหรับการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน
2. แนวคิดการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
3. การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน
4. ข้อมูลทั่วไปเมืองหลวงน้ำทา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู้คนรุ่นลูกรุ่นหลานและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น พอจะสรุปการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทต่างๆ ได้ดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน

การพิจารณาในประเด็นนี้เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ อันมีแนวคิด ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 อ้างใน สารคดีดี.คอม, 2556: ระบบออนไลน์) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งแหล่งวัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ สังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน และจำกัดมลพิษ ภาวะ และควบคุมอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการยั่งยืน

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรม และ กระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

Buckley (1993 อ้างใน นำชัย ทนุผล, 2542: 32-34) ได้ระบุแนวคิดขององค์ประกอบหลัก และวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นองค์ประกอบที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ เพราะเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้นๆ

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และ ระบบนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการศึกษาสิ่งแวดล้อม

3. องค์ประกอบด้านองค์กร ควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจให้ท้องถิ่น โดยเป็นการกระจายรายได้ และ นำผลตอบแทน ผลประโยชน์กลับคืนมาสู่ชุมชน ในแง่ของการยกระดับคุณภาพชีวิต การบำรุงรักษา

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ในที่สุดชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม โดยมีการจัดการอย่างยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตโดยมีการคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับ จึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการจัดการอย่างยั่งยืน

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ดังกล่าวแล้วจัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจต้องจัดการส่งเสริมหรือทำให้การท่องเที่ยวรูปแบบนั้นเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ต่อไป

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: ระบบออนไลน์) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืนยาว

1. ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังนี้ คือ

- 1.1 เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทุกแห่ง
- 1.2 เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
- 1.3 เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- 1.4 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 1.5 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว
- 1.6 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

2. หลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลักการดังนี้

2.1 การอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว

2.2 การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็น และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

2.3 การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต

2.4 การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

2.5 การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประท้วง แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

2.6 เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว

2.7 การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

2.8 เป็นการฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

2.9 ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

2.10 การวิจัยและติดตามผล เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3. ลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรม ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์ันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

3.2 เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ หมายถึงการเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

3.3 เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล หมายถึงความสมดุลระหว่างความต้องการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของทรัพยากรอันหลากหลาย จึงตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม อัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันออกไป โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมสำนึก และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร อันรวมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ

การพิจารณาในประเด็นที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและการกำจัดมลพิษ และครอบคลุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไขระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศอย่างเดียวกัน ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ภายใต้หลักที่ว่า คนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลนั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดกระบวนการทัศน์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นรวมทั้งมีการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเป็นการกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้างไม่เพียงแต่ชุมชนเท่านั้นหากรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมด้วย

อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำกรอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม และได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของคนอีกด้วย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม

การพิจารณาในประเด็นนี้เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

ครรชิต พุทธิโกษา (2554: 1-4, 30-33) ได้กล่าวว่า แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีตมีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังด้าหลัง คือการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการ พัฒนาจากบนลงล่าง ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน และสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการ และความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราที่พบว่า การพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทน และกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือ คนในชุมชนนั่นเอง จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลายๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตาม ประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จัก คิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดเยียดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็น

การประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชน และความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ จากภายนอกชุมชน เข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่ และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสาน และผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วม น่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาว และยั่งยืนมากกว่า

หลักของการประสานความรู้จากภายใน และภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหา และสนองต่อความต้องการของชุมชน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการ ที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม เช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพ และ ความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์ เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจน การเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิต และผลิตภัณฑ์มี มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือ รายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็นทำเป็น รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการตั้งแต่การ วิเคราะห์ ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับและการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึก และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร เพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือก ทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษา และเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้น การ ถ่ายทอด และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรร

รูป เป็นผลิตภัณฑ์โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวม และจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ประชาชนชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษา และถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อการศึกษา เรียนรู้ พัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิดโดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญการสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม มุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริงๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์โดยรวม หรือ การสร้างความอยู่ดีกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่นพร้อมหน้า ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งเน้นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะ

นอกจากจะสิ้นเปลือง งบประมาณของประเทศโดยใช้เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุม ในทุกบริบทด้วย

ความจริงใจ และการสร้างความไว้วางใจเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงเพราะจะ ช่วยกระตุ้น และทำให้ชุมชนเต็มใจที่จะร่วมดำเนินงาน การมีหน่วยงานสนับสนุนที่เข้มแข็ง และได้รับ ความไว้วางใจจะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปราบรื่น รวดเร็ว การเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนจะต้อง สร้างการยอมรับให้ได้ว่าหน่วยงานภาครัฐ และชุมชนนั้น ๆ เป็นพวกพ้องเป็นที่เป็นที่มั่นที่จะมาร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ไม่ได้เข้าไปเพื่อหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางตำแหน่งหน้าที่ หรือผลประโยชน์ทางวิชาการ การให้ความกันเอง ไม่มีพิธี รีรอง หรือยึดพิธีการมากนักเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ ทั้งนี้จะต้องเป็นไปโดย ธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง นอกจากนี้ ความต่อเนื่องของการดำเนินงานเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะไม่มีชุมชนใดที่จะเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการในด้าน ต่าง ๆ ให้เป็นไปต่อเนื่องได้ เนื่องจากมีปัจจัย และองค์ประกอบหลายอย่างที่หน่วยงานภาครัฐต่างต้องประสบ และรับทราบกันดี เช่น งบประมาณ ฯลฯ หากไม่สามารถส่งต่อการดำเนินงานให้หน่วยงานอื่น หรือหน่วยงานท้องถิ่นรับไปดำเนินการได้ ก็จะต้องทำความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนแต่แรกว่า ชุมชนจะต้องยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

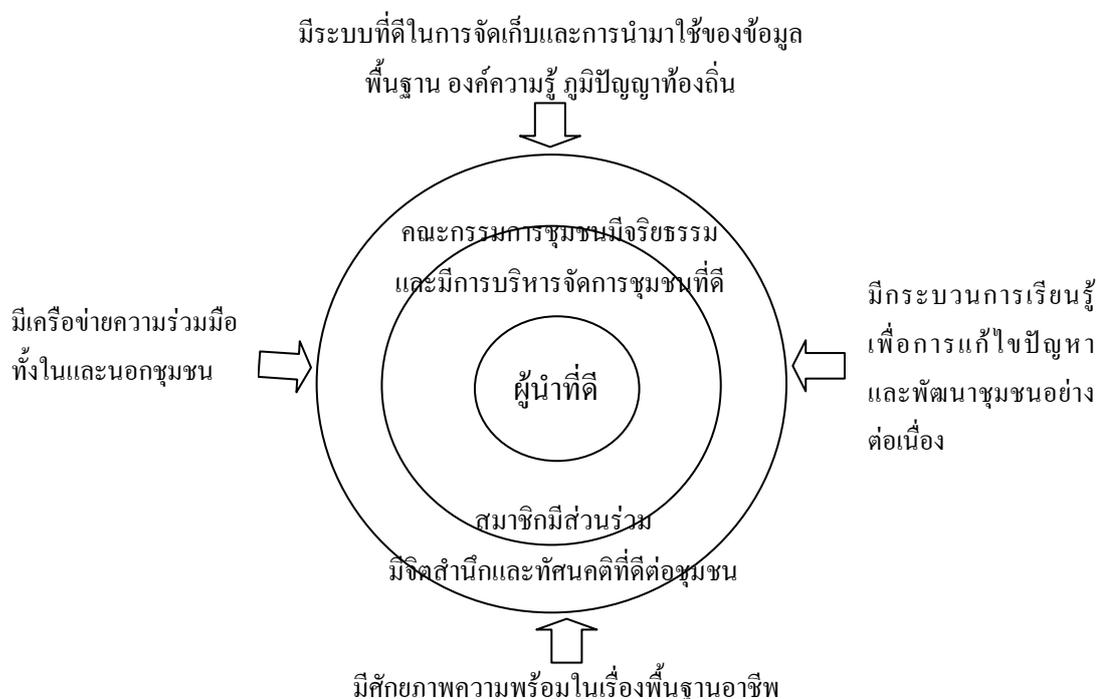
ครุฑจิต พุทธโกษา (2554: 4-5,29-30) ได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่างๆ ข้างต้น มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพ และมีโอกาสประสบผลสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ

1. มีผู้นำที่ดี จะต้องเป็นผู้มีการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงาน และการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรม และมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ต้องมีกรรมการชุมชนที่ เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ
4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะ

ความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือ พัฒนาให้ดีกว่าเดิม

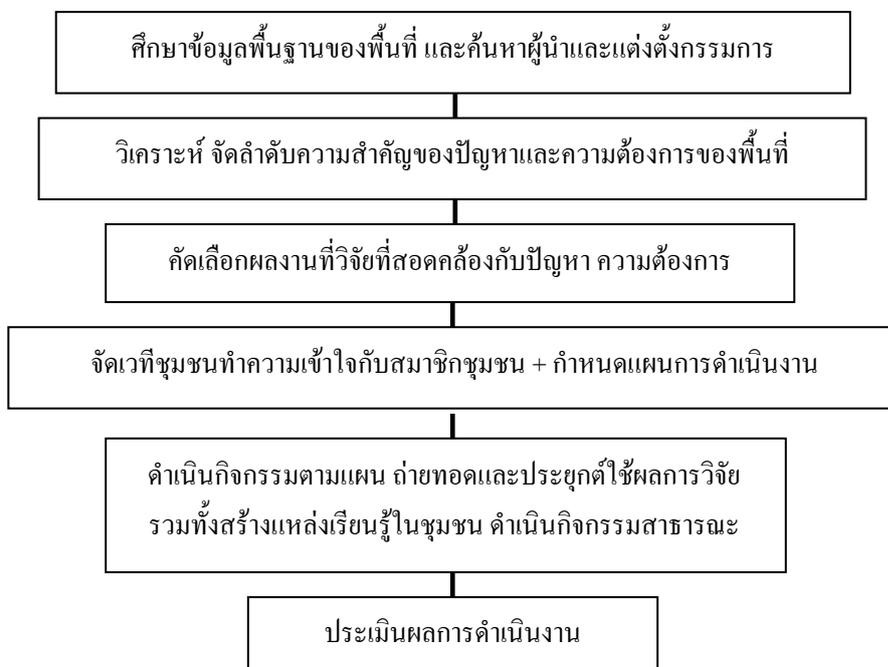
6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บ และการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชน และความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งใน และนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการ องค์ความรู้การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่องครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ภาพ 1 กระบวนการในการเข้าไปศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่งที่มา: ดัดแปลงมาจาก ครรชิต พุทธโกษา (2554: 5)

สำหรับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ นั้น ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ คือ

ภาพ 2 ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ที่มา: ครรชิต พุทธิโกษา (2554: 5)

จากภาพ 1 วงกลมแต่ละวง คือ กระบวนการในการเข้าไปศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอดีต สถานการณ์ปัจจุบัน ปัจจัยแวดล้อมในชุมชน การทำความรู้จักชุมชนก่อนที่จะลงมือทำงานถือเป็นหัวใจสำคัญ และมีผลต่อความสำเร็จของ การพัฒนาชุมชน เพราะนอกจากจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาได้อย่างตรงความต้องการและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนแล้ว การเข้าใจชุมชนอย่างลึกซึ้งจะทำให้ดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้ง่าย รวดเร็ว และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ตัวอย่างของประเด็นที่ควรจะทำการศึกษา เช่น

1. ข้อมูลทางกายภาพ
 - 1.1 จำนวนประชากร จำแนกตามเพศ อายุ
 - 1.2 จำนวนครัวเรือน ฐานะความเป็นอยู่ การตั้งบ้านเรือนในชุมชน
 - 1.3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางนิเวศวิทยา
 - 1.4 จำนวนที่ดิน จำแนกตามพื้นที่ทำกิน พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ

1.5 แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะนิเวศวิทยา ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำกินน้ำใช้ น้ำทางการเกษตร พืชและสัตว์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือที่ปลูกและเลี้ยง

1.6 ลักษณะภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ การคมนาคม สภาพปัญหาทางกายภาพ

2. ข้อมูลทางสังคม การเมือง การปกครอง

2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

2.2 เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์

2.3 การศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ

2.4 สุขภาพ จำแนกตามเพศ อายุ

2.5 จำนวนผู้พิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

2.5 กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบและพฤติกรรม การทำกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มกิจกรรมที่มีในชุมชน ความเข้มแข็งของกลุ่มหน่วยงานที่เข้าร่วม ดำเนินงาน วิธีการที่ชุมชนสร้างและจงใจให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม ปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมนั้น ๆ สำเร็จหรือไม่สำเร็จ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ

2.6 โครงสร้างการปกครอง การแบ่งพื้นที่ในหมู่บ้าน

2.7 การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2.8 ปัญหาทางสังคม การเมือง การปกครอง

2.9 รูปแบบวิถีชีวิต เช่น การนับถือศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี กฎข้อห้ามของชุมชน บทลงโทษหากมีการละเมิด ฯลฯ

2.10 ผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำโดยธรรมชาติและผู้นำโดยการแต่งตั้ง

2.11 องค์ความรู้ที่สั่งสมอยู่ในชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน

2.12 ยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน และยุทธศาสตร์ในอนาคตที่ชุมชน

คาดหวัง

3. ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

3.1 การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม

3.2 ความรู้ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพ

3.3 ข้อมูลรายได้รายจ่าย หนี้สิน เงินออมของชุมชน

3.4 พฤติกรรมการบริโภค

3.5 แหล่งทุนในชุมชนเช่นสหกรณ์กองทุนต่างๆ

3.6 ผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.7 วัตถุประสงค์และแหล่งของวัตถุประสงค์ในการผลิตสินค้าของชุมชน

3.8 ตลาด ช่องทางการตลาดและเครือข่ายทางการตลาด

3.9 ปัญหาทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน

4. ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน

ประเภทของการศึกษาชุมชน ธนพรรณ ธานี (2540 อ้างใน ครรชิต พุทธโกษา, 2554: 30) ได้จำแนกประเภทของการศึกษาชุมชนไว้ ดังนี้

4.1 จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการนำความรู้ไปใช้ ได้แก่

4.1.1 การศึกษาชุมชนแบบหาความรู้พื้นฐานทั่วไป เป็นการศึกษาชุมชนเพื่อหาข้อเท็จจริงทั่วไปภายในชุมชน

4.1.2 การศึกษาชุมชนแบบทดสอบความรู้เดิม เป็นการศึกษาชุมชนในลักษณะที่ต้องการทดสอบความรู้ต่างๆ ให้เกิดความรู้ที่น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

4.1.3 การศึกษาแบบนำไปใช้ในงานพัฒนา เป็นการศึกษาชุมชนในเรื่องต่างๆ เพื่อใช้ในงานพัฒนาและการวางแผน

4.2 จำแนกตามเนื้อหาของข้อมูลที่จะนำไปใช้ได้แก่

4.2.1 การศึกษาชุมชนแบบข้อมูลโดยละเอียด โดยเป็นการศึกษาเพื่อต้องการหาข้อมูล รายละเอียดต่างๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง การศึกษาประเภทนี้จะนำข้อมูลไปวางแผนในอนาคต เป็นแนวทางในการพัฒนา และมีระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลนาน

4.2.2 การศึกษาชุมชนแบบข้อมูลเฉพาะ หรือข้อมูลคร่าว ๆ เป็นการศึกษาข้อมูลบางเรื่องที่จะนำไปใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับชุมชน เพื่อนำไปลงมือปฏิบัติงานพัฒนาทันที

4.3 จำแนกตามวิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่

4.3.1 การศึกษาชุมชนแบบสำรวจ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิง ปริมาณ เช่น การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม

4.3.2 การศึกษาชุมชนแบบการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดโดยวิธีการเก็บรวบรวมในเชิง คุณภาพ เช่น การใช้แนวทางในการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบลึกซึ้ง โดยที่ได้มีการสังเกตการณ์อย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด

4.3.3 การศึกษาชุมชนแบบเอกสาร คือการศึกษาชุมชนจากข้อมูลที่มีการบันทึก

4.3.4 การศึกษาชุมชนแบบอื่น ๆ เช่น การใช้แบบประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

4.4 จำแนกตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

4.4.1 การศึกษาชุมชนแบบปริมาณ เป็นการเสนอข้อมูลพื้นฐานทั่วไปในลักษณะของตัวเลขสถิติต่าง ๆ จนถึงการใช้การวิเคราะห์สถิติขั้นสูง

4.4.2 การศึกษาชุมชนแบบคุณภาพที่มีการเสนอข้อมูลที่ได้จากการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ในชุมชนเป็นระยะเวลาสั้นในลักษณะของการอธิบายพรรณานำเนื้อหาโดยละเอียด

4.5 จำแนกตามผู้กระทำการศึกษา ได้แก่

4.5.1 การศึกษาชุมชนแบบกระทำคนเดียว

4.5.2 การศึกษาชุมชนแบบกระทำเป็นกลุ่ม

4.6 จำแนกตามทักษะของผู้ศึกษา ได้แก่

4.6.1 การศึกษาชุมชนโดยบุคคลภายนอกชุมชน

4.6.2 การศึกษาชุมชนโดยบุคคลภายในชุมชน

โครงการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่อาจจะจำกัดตนเองอยู่แต่เพียงชุมชนหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดดเดี่ยวได้ แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลายๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากร หรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกันเพื่อให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายในการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน

คำว่ามีส่วนร่วมโดยชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่ง ในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำกรให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความร่วมมือรับผิชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย สอดคล้องกับ World Health Organization/UNICEF (1978: 11 อ้างใน นฤพร เวศอุไร, 2552: 31) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วม

ของประชาชนนั้นก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญในการเข้าร่วมพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท สอดคล้องกับ สมยศ นาวิกาน (2545: 1) กล่าวว่า การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการการตัดสินใจ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล การบริการงานแบบมีส่วนร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาของการบริหาร ที่สำคัญการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ การบริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ให้เข้ากับผู้ได้บังคับบัญชา ประการสุดท้ายการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมต้องการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ

Franklyn Link (1985 อ้างใน นฤพร เวศอุไร, 2552: 31) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรม ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ การเมือง และ โดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ แนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริหาร การประเมินผลของแผนงานและ โครงการที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183-185) ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม ว่าหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากความหมายที่กล่าวถึงแล้วนี้ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ยังได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ในรูปของสมการว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = cooperation + coordination + responsibility

นำชัย ทนุผล (2529: 17) ได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (people participation) ว่าเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และการดำเนินการร่วมกัน ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในชุมชน หรือเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมมีร่วมใจกันในการระบุปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกัน

ดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ และความ เป็นเจ้าของให้เกิดกับประชาชน ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง ได้ และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจาก ภาครัฐหรือภาคเอกชนต่อไปการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในด้านต่างๆ

ประยูร ศรีประสาธน์ (2542: 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่า ปัจจัยที่ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิก กลุ่ม

3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล การพิจารณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมี ส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อท้องถิ่นและหมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับ ผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ในทางปฏิบัติ ท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมี คุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้าจนกระทั่งองค์กรการปกครองส่วน ท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงจะเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนอย่างแท้จริง

Cohen and Uphoff (1981: 6 อ้างใน เอกวิทย์ นวเศรษฐ, 2544: 7) ได้ให้ความหมายการ มีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ออกตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2546: 50) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้
 - 1.1 การคิด
 - 1.2 การตัดสินใจ
 - 1.3 การวางแผน

- 1.4 การลงมือปฏิบัติ
 2. ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้
 - 2.1 การกำหนดปัญหา
 - 2.2 การวางแผน
 - 2.3 การดำเนินงาน
 - 2.4 การประเมินผล
 3. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้
- อกิน รพีพัฒน์ (2547: 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ
1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
 2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
 3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
 4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน

การพิจารณาในบริบทนี้ เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่พหุธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่ และกำลังจะดำเนินการต่อไปนั้นเป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นกระบวนการในการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์พื้นที่พหุธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2546: ระบบออนไลน์) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็น การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ทั้งมีการกำหนดองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีอยู่ 4 ด้านด้วยกัน คือ

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
 - 1.1 ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- 1.2 ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. ด้านองค์กรชุมชน
 - 2.1 ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
 - 2.2 มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย
 - 2.3 ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
3. ด้านการจัดการ
 - 3.1 มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
 - 3.2 มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
 - 3.3 มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
 - 3.4 มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ด้านการเรียนรู้

 - 3.5 ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
 - 3.6 มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
 - 3.7 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน
4. ด้านการเรียนรู้
 - 4.1 ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง
 - 4.2 มีระบบการจัดการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
 - 4.3 สร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน
 - 4.4 การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้
 - 4.5 ชุมชนเป็นเจ้าของ
 - 4.6 ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
 - 4.7 ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 4.8 ยกย่องคุณภาพชีวิต

- 4.9 มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 4.10 คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4.11 ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 4.12 เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 4.13 เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 4.14 มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อ เนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเทศที่ได้ชื่อว่า เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็เคยผ่านประสบการณ์เช่นนี้มาก่อนเช่นกัน และได้เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 แต่มาตื่นตัวกันมากเมื่อสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่องค์การสหประชาชาติจัดตั้งขึ้น ได้พิมพ์เอกสารชื่อ “Our Common Future” ออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยมีสาระเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือย และวิถีทางการพัฒนาเสียใหม่ ให้ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม และ ข้อจำกัดของธรรมชาติให้มากขึ้น พร้อมกับได้ให้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง” แต่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ก็ได้มีคำอธิบายตามแนวคิดของท่านไว้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีคุณภาพ หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมมนุษย์สอดคล้องกับเกณฑ์ของธรรมชาติ” ถ้าจะแปลความให้เข้าใจง่ายขึ้นไปอีก เพื่อให้เข้าใจถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยก็คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระหว่างมิติอันเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตมนุษย์อยู่ดี มีสุข คือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งต่อคนในรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต”

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ แหล่งธรรมชาติ ซึ่งเน้นความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มีลักษณะความดั้งเดิม แหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยแหล่งทรัพยากรที่กล่าวถึงนี้อาจมีสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นอยู่ก่อนแล้ว หรือเป็นแหล่งธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามภายในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ จะสามารถจัดการเพื่อให้มีการท่องเที่ยวได้มากกว่าหนึ่งรูปแบบนั้น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่เป็นการนำทรัพยากรที่สำคัญในระบบนิเวศมาเสนอต่อนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการสงวนรักษา ฟื้นฟู ควบคุม และดูแลทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่ในสภาพดั้งเดิมไว้ให้นานที่สุด และเป็นการเสริมมาตรการในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุดหรือตลอดไป ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นองค์ประกอบหลัก ที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ สัมผัสแก่นแท้ของธรรมชาติและวัฒนธรรมในระบบนิเวศที่ปราศจากการทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรทั้งทางชีวภาพ สังคม และ วัฒนธรรม โดยทั่วไปแล้วแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า รวมทั้งเขตโบราณสถาน เขตประวัติศาสตร์ เขตห้ามล่าสัตว์ สถานเพาะเลี้ยงสัตว์ สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ สถานีประมงน้ำจืด เขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินงานและการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวบนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหล่านี้บรรลุตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับแผนการจัดการพื้นที่อนุรักษ์จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกลยุทธ์การจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการในการกำหนดกลยุทธ์การจัดการ 4 ขั้นตอนคือ (นำชัย ทนุผล, 2542: 82; 84; 86; 101-102)

1. การประเมินสถานการณ์การท่องเที่ยวบนพื้นที่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นเช่นไร เรากำลังอยู่ตรงไหน เราต้องการอะไร ทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างไร ใครได้รับผลประโยชน์
2. การกำหนดการท่องเที่ยวที่ต้องการ ว่าเราต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวไปถึงระดับใดและเราจะปรับปรุงได้อย่างไร
3. การวางแผนกลยุทธ์การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับและประเภทของการท่องเที่ยวที่จะจัดขึ้นบนพื้นที่
4. การวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อดำเนินการ และควรมีการตรวจสอบกิจกรรม โดยมีการประเมินผลกระทบของกิจกรรมนั้น

การจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่อนุรักษ์ได้มีการพิจารณาถึงคุณค่าด้านต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ คุณค่าทางนิเวศ วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และ แม้กระทั่งคุณค่าทางด้านจิตใจและ ศาสนา ดังนั้นการจัดการควรทำในภาพรวมโดยพิจารณาถึงท้องถิ่น และภูมิภาคที่พื้นที่อนุรักษ์ตั้งอยู่และนำจุดประสงค์ของพื้นที่ผลบวกเข้ากับจุดประสงค์ของชุมชนและภูมิภาค จะทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม นิเวศน์ หลักการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อนุรักษ์มี 5 ประการ แต่ละหลักการจะนำไปสู่การปฏิบัติในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องเหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และ ชุมชนดังนี้ (นำชัย ทนุผล, 2542: 87; 91; 93-96; 100-101)

1. กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวบนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทั่วไปรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยว และการพักผ่อนบนพื้นที่อนุรักษ์ มีการวิวัฒนาการเป็น 3 รูปแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการรองรับได้แก่

1.1 การจัดการบนฐานของกิจกรรมเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะ เช่น การตกปลา ดำน้ำ เดินป่าดูนก และแคมป์ปิ้ง เป็นต้น ซึ่งการจัดการในลักษณะดังกล่าวจะเน้นที่ความสามารถของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมพักผ่อนที่หลากหลายเท่านั้น

1.2 การจัดการบนฐานของการมีประสบการณ์ (experience-based management) เป็นการรวมพฤติกรรม และประสบการณ์เข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นที่ประสบการณ์ของผู้มาเยือน เช่น ประสบการณ์การเรียนรู้ ความหลากหลายของธรรมชาติหรือประสบการณ์การมีชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มหรือสังคม

1.3 การจัดการบนฐานของการแสวงหากำไรจากส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการต้องมีความเข้าใจ และรู้ว่านักท่องเที่ยวมาในพื้นที่นี้ทำไม มีวัตถุประสงค์อะไร ทำไมต้องมาที่นี่ เพื่อที่จะนำเอาคำตอบเหล่านี้มาวางแผนในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการ และการบริการในกิจกรรมเหล่านี้จะสามารถสร้างรายได้ และกำไรให้กับพื้นที่

2. กำหนดความสัมพันธ์ที่เหมาะสม ระหว่างผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยว และบริษัทนำเที่ยว ในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น บริษัทนำเที่ยว และมัคคุเทศก์เป็นกลไกที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระบบตลาดกับทรัพยากรหรือให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการกระจายเผยแพร่ข้อมูล รายละเอียดของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรคัดเลือกร่วมมือกับบริษัทนำเที่ยวที่มีรูปแบบก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม หรือกำหนดบทบาทชัดเจนในการอนุรักษ์ทรัพยากร และให้ความสำคัญสนับสนุนการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

3. สร้างความเป็นหุ้นส่วนกับชุมชนท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

4. กำหนดระดับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ของพื้นที่อย่างเหมาะสม โดยการกำหนดมาตรฐานระดับผลกระทบที่ยอมรับได้ในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบที่ใช้ในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่นิยม และแพร่หลายคือ รูปแบบข้อจำกัดของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limit of Acceptable Change, LAC Model)

5. ตรวจสอบผลกระทบของการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ซึ่งต้องมีการติดตามตรวจสอบสม่ำเสมอรวมทั้งมีการจัดทำคู่มือ และแนวทางการตรวจสอบที่ชัดเจนเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถติดตาม และประเมินตรวจสอบได้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การปรับปรุงให้สอดคล้องเหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และความพึงพอใจ ความประทับใจของผู้มาเยือน

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพรวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การที่ภาคเอกชน ได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นในด้านการสร้างรายได้และการเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวอย่างเดียว และบางครั้งได้ส่งผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน จึงมีความจำเป็นที่จะมีการกำหนดบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547: ระบบออนไลน์)

แนวคิดการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ภายในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ในขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีองค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน ได้แก่

โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ โครงสร้างอำนาจและการปกครอง อาชีพ และระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต และระบบความเชื่อ (สุวิทย์ ชีรสาศวัต, 2533: 5) หากจะกล่าวถึงศักยภาพชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอาจหมายถึง ความพร้อมของสมาชิกในชุมชนหรือองค์กรในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การสร้างความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน (เฉลิมชัย ปัญญาดี และ เทพ พงษ์พานิช, 2545: 43)

แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวจะต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีความสำคัญสูงต่อการศึกษา เรียนรู้ และการอนุรักษ์ที่รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ อีกทั้งในพื้นที่ที่มีความดึงดูดใจ และมีโอกาสจัดกิจกรรมเชิงนิเวศได้มาก และมีองค์ประกอบที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่ดีจะมีศักยภาพสูงในการนำใช้และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ นำชัย ทนุผล (2542: 53-54) ผู้ได้กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1. ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงสภาพทรัพยากรที่มีความเหมาะสมที่มีลักษณะเฉพาะและคงลักษณะพื้นที่โดยเน้นความสำคัญทางนิเวศ และวัฒนธรรมพื้นที่ และความดึงดูดใจว่ามากน้อยเพียงใด เพื่อให้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ กันในแต่ละปัจจัยดังนี้

1.1. ชนิดของแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจากสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวหรือเป็นองค์ประกอบหลักภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยแบ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพธรรมชาติดั้งเดิมหรือเป็นแหล่งที่สภาพของธรรมชาติถูกดัดแปลง ตกแต่งเป็นบางส่วน แต่ยังคงรักษาสภาพเดิมไว้เป็นหลักหรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้น โดยการผสมผสานจำลองเลียนแบบหรือทำการตกแต่งภายใน โดยมีลักษณะที่เป็นระบบนิเวศที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่หรือเป็นแหล่งเลียนแบบธรรมชาติมีค่าต่ำ ความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามลำดับ

1.2. องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศ ความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ลักษณะที่หายาก และ ความสำคัญที่เป็นระบบในพื้นที่ในประเด็นความโดดเด่นด้านกายภาพคือมีความโดดเด่นมาก (มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ชัดเจน มีความแปลกแตกต่างจากทั่วไป) หรือความโดดเด่นลดลงตามระดับรวมทั้งมีความสวยงามตามธรรมชาติ (ศักยภาพและองค์ประกอบ) ว่ามีระดับความงามมากเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็นอย่างไร โดยสรุปแล้ว มีความดึงดูดใจมากน้อยแค่ไหนทั้งนี้รวมความเหมาะสม ในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศอย่างไร ส่วนองค์ประกอบทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ด้านนามธรรมประวัติศาสตร์ความ

เป็นมาที่สำคัญด้านวัฒนธรรม ด้านรูปแบบและกิจกรรม ที่มีลักษณะดั้งเดิมของวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นมีความผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากอย่างไรด้วย

2. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการปัจจุบัน โดยเป็นการจัดการที่อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีมากน้อยแค่ไหน การพิจารณาการจัดการนี้จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้นได้ ศักยภาพการจัดการประกอบด้วย

2.1. มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการที่สำคัญ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากรูปแบบจัดสื่อความหมาย กิจกรรมด้านการศึกษา (กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว)

2.2. การจัดการป้องกันและรักษาสีงแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร พิจารณาจากการมีการรักษา และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยมีมาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน มีการนำรายได้กลับมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวมากน้อยแค่ไหน มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินและมีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและบริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

2.3. องค์การในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนพิจารณาจากรูปแบบองค์การในการจัดการ โดยเน้นความเป็นองค์การ ประชาชน รัฐ เอกชนและระดับของงานมีส่วนร่วมว่า ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยว หรือให้ความเห็นในการท่องเที่ยว หรือเพียงได้ประโยชน์จากการค้าและบริการเท่านั้น

จากเกณฑ์ในการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว จะเห็นได้ว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างนั้น จะให้ความสำคัญของลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรม การให้ความสำคัญนี้นอกจากเป็นการให้โอกาสในการเรียนรู้สิ่งที่เป็นของจริง ของแท้และการเรียนรู้การพัฒนาการแล้วยังจะเป็นการนำการท่องเที่ยวไปสู่การอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นด้วยการให้ความสำคัญที่สุด นอกจากสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์แล้วมนุษย์ (นักท่องเที่ยว) ต้องการศึกษ สัมผัสและเรียนรู้ด้วยอย่างไรก็ตาม สิ่งนี้อาจเป็นอันตรายอย่างยิ่งที่จะนำพาเอาสิ่งแปลกปลอมภายนอก หรือ ผลกระทบเข้าสู่พื้นที่บริสุทธิ์ พื้นที่ห่างไกล พื้นที่ ที่มีเอกลักษณ์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติของสิ่งนั้น ดังนั้นการพิจารณาศักยภาพการจัดการจึงเป็นประเด็นสำคัญ ที่ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปตามเป้าหมายเท่านั้น หากแต่ยังจะเป็นการถ่วงดุลของการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย

ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยเกิดจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติที่มีความสวยงามน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งรวมถึงบริเวณที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งเพิ่มเติมจากสภาพธรรมชาติในบางส่วน สามารถแบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติออกเป็น 3 ประเภทย่อย คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542: 64)

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทภูมิอากาศ เป็นสถานที่ที่มีลักษณะอากาศที่เกิดขึ้นตามสภาพธรรมชาติของแต่ละภูมิภาคของโลก ซึ่งลักษณะอากาศที่ปรากฏในที่หนึ่ง ๆ มักประกอบด้วยองค์ประกอบเบื้องต้น 3 ชนิดคือ อุณหภูมิ ความกดอากาศ และความชื้นในบรรยากาศ โดยภูมิอากาศของแต่ละพื้นที่ทั่วโลกจะแตกต่างกันตามที่ตั้งของเส้นละติจูด ความสูงของพื้นที่ กระแสน้ำ พายุ จึงทำให้แต่ละพื้นที่ที่มีความสวยงามของธรรมชาติตามลักษณะภูมิอากาศแตกต่างกันในแต่ละช่วงของฤดูกาล เป็นเหตุให้ประชาชนที่อาศัยอยู่เขตภูมิอากาศหนึ่งอยากเดินทางไปเยี่ยมชมเยือนภูมิอากาศอื่นเพื่อสัมผัสกับภูมิอากาศที่แตกต่าง

2. ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวประเภททิวทัศน์สวยงาม เป็นสถานที่ที่มีทิวทัศน์ทางธรรมชาติที่สวยงามและแปลกประหลาด สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปเยี่ยมชมเยือน เช่น ป่าเขา เกาะ แก่ง ชายหาด ถ้ำ ทะเล แม่น้ำ ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ กว๊าน น้ำตก น้ำพุร้อน หุบเขา หุบดอกไม้ ลานหิน เนินดิน เสาหิน ธารน้ำแข็ง เป็นต้น

3. ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวประเภทสัตว์ป่าเป็นสถานที่ที่มีความงดงามตามธรรมชาติสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากเช่นกัน เพราะนักท่องเที่ยวจำนวนมากมีความคิดว่าสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่มีความมีชีวิตตามธรรมชาติที่หน้าศึกษาหาความรู้และนับวันจะหมดไปแต่ยังคงมีที่ให้ท่องเที่ยวศึกษาได้ตามแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและสวนสัตว์เปิด นอกจากนี้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มยังถูกดึงดูดใจให้เดินทางไปชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีสัตว์อาศัยอยู่เองตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก เช่น เดินทางไปชมนกปากห่างที่วัดไร่ล้อม เดินทางไปชมฝูงนกเพนกวินบริเวณทวีปแอนตาร์กติกา เดินทางไปชมสัตว์บางชนิดในฤดูอพยพ เป็นต้น

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน และโบราณวัตถุเป็นทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีต และได้สร้างเสริมในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นนั้นๆ ในสมัยโบราณมีความเจริญด้านใดบ้าง และเกิดเป็นมรดกตกทอดมายังชนรุ่นหลังอย่างไรบ้าง จึงมีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน

พื้นที่นั้น สามารถแบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ออกเป็น 2 ประเภทย่อยที่สำคัญได้ดังนี้ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542: 65-66)

1. ประเภทโบราณสถาน เป็นสถานที่ที่มีอายุนับร้อยปีหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสถานที่นั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี เช่น ศาสนา อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเมือง คูเมือง พระราชวัง พระตำหนัก บ้านโบราณ เมืองโบราณ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ชุมชนโบราณ เป็นต้น สำหรับโบราณสถานของไทยนั้น กรมศิลปากรได้แบ่งประเภทโบราณสถานไว้ 7 ประเภท คือ

1.1. โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ หมายถึง โบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด หากชาติขาดโบราณสถานนั้นไปจะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวง เช่น พระบรมมหาราชวัง พระธาตุคอกยสุเทพ พระธาตุพนม เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา เป็นต้น

1.2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึง อนุสรณ์สถานที่ได้สร้างเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์หรือเป็นที่เคารพสูงสุดในชาติ ซึ่งประชาชนจะต้องร่วมรำลึกถึงด้วยกัน เช่น องค์พระแก้วมรกต พระพุทธสิหิงค์ ศาลหลักเมือง เจดีย์ยุทธหัตถี พระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น

1.3. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ หมายถึง อาคารสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม และวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงทางศิลปะ ซึ่งแสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ ๆ ในยุคอดีตที่มีผลต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สวนในพระราชวังโบราณ อยุธยาสนามหลวง เป็นต้น

1.4. ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่มีความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง สภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น มีอาคารสิ่งก่อสร้างถนนหนทางเป็นองค์ประกอบอื่นๆ รวมอยู่ด้วย ทำให้พื้นที่นั้นจัดอยู่ในลักษณะต่อไปนี้ คือย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และย่านโบราณคดี เช่น ย่านวัดศาสตร์สถาปัตยกรรม เกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ภูเก็ต ย่านโบราณแห่งภาพเขียนสีอ่าวพังงา เป็นต้น

1.5. อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง พื้นที่ที่มีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม รวมกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เกิดตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอันทำให้สาระทางประวัติศาสตร์ยังคงดำรงได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

1.6. นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง เมืองหรือนครที่มีแบบอย่างทางวัฒนธรรมอำนาจของผังเมืองสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และ/หรือชีวิตความเป็นอยู่ เช่น เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เป็นต้น

1.7. ซากโบราณและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์และซากโบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่งของชาติในอดีต

2. ประเภทโบราณวัตถุ เป็นวัตถุโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งใดของโบราณสถาน ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัตถุนั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละประเทศอาจเก็บสะสมไว้ในพิพิธภัณฑหรือสถานที่เก็บแบบอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าชมอันเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศ และเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้พบโบราณวัตถุที่ล้ำค่าเหล่านั้น เช่น ภาพเขียนโบราณ วัตถุโบราณ สมบัติโบราณ พระพุทธรูปโบราณ รูปปั้นโบราณ เป็นต้น

3. ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมเป็นทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนอาจแยกออกเป็นประเภทย่อยที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

3.1. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ชุมชน หมู่บ้าน เรือนแพ ตลาด ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน สินค้าพื้นเมือง ไร่สวน เหมือง วิถีชีวิต อชยาศัยไมตรีของประชาชน เป็นต้น

3.2. ประเภทประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา เทศกาลกินเจ ประเพณีลอยกระทง งานบุญบั้งไฟ งานประเพณีโยนบัว ประเพณีอินทิล เป็นต้น

3.3. ประเภทกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมแข่งขันกีฬา กิจกรรมบันเทิง สวนสนุก สวนสาธารณะเฉพาะทาง สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เขื่อนพลังงานไฟฟ้า สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในแหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่หลายกิจกรรม เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ การดูนก การพายเรือ การดำน้ำ

การตั้งแคมป์ การล่องแพ การขี่ช้าง การถ่ายรูป การขี่จักรยาน การไต่เขา การตกปลา การแสวงบุญ การนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

สรุป แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีความสำคัญสูงต่อการศึกษาเรียนรู้ และการอนุรักษ์ที่รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งเน้นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่มีความดึงดูดใจและมีโอกาสจัดกิจกรรมเชิงนิเวศได้มาก อีกทั้งมีองค์ประกอบที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวด้านอื่นๆ นอกจากนี้ภายในแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่ดี ก็จะมีศักยภาพสูงในการนำมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ก่อน โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่

การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเป็นการวิเคราะห์ชุมชนด้วยเครื่องมือวิเคราะห์ที่เรียกว่า SWOT Analysis ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร หรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต SWOT เป็นตัวย่อของข้อความที่มีความหมายดังนี้

1. Strengths หมายถึง จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ
2. Weaknesses หมายถึง จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ
3. Opportunities หมายถึง โอกาสที่จะดำเนินการได้
4. Threats หมายถึง อุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานของ

องค์กร

การวิเคราะห์ชุมชนด้วย มีแนวคิดสำคัญ ดังนี้ (ชูเพ็ญ วิบูลสันติ, 2550: ระบบออนไลน์)

1. หลักการสำคัญของ SWOT ก็คือ การวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์
- 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้นการวิเคราะห์ SWOT จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่างๆ ที่

องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กรระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป

2. ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT การวิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้แต่ละอย่างจะช่วยให้เข้าใจได้ว่ามีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างไร จุดแข็งขององค์กรจะเป็นความสามารถภายในที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่จุดอ่อนขององค์กรจะเป็นคุณลักษณะภายในที่อาจจะทำลายผลการดำเนินงาน โอกาสทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ให้โอกาสเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ในทางกลับกันอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์ SWOT นี้จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม

3. ขั้นตอน วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis การวิเคราะห์ SWOT จะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้าง ด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูล ในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะ ถูกสร้างขึ้นมาจากจุดแข็งขององค์กร และแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถ กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้ มีน้อยที่สุดได้ ภายใต้การวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก องค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กรการประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร จะเกี่ยวกับการวิเคราะห์ และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์กรแหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูล เพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือ ระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้าน โครงสร้าง ระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุ การจัดการ รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจ สถานการณ์ และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ด้วย-จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็น การวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่าปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการ เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร-จุดอ่อนขององค์กร (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในจากมุมมอง ของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่าปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

3.2 การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรนั้น สามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับ

ผลกระทบจาก สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตราผู้หนังสือของประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึง กรรมวิธีใหม่ๆและพัฒนาการทางด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กร ปัจจัยใดที่สามารถส่งผล กระทบประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการขององค์กรในระดับมหภาค และองค์กรสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้ หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้-อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผล กระทบในระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องหลีกเลี่ยง หรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระแทกดังกล่าวได้

3.3 ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อมเมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับ จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้ว ให้นำจุดแข็ง-จุดอ่อนภายในมาเปรียบเทียบกับโอกาส-อุปสรรค จากภายนอกเพื่อดูว่าองค์กร กำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใดและภายใต้สถานการณ์ เช่นนั้น องค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไป ในการวิเคราะห์ SWOT ดังกล่าวนี้ องค์กรจะอยู่ในสถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังนี้

3.3.1 สถานการณ์ที่ 1 (จุดแข็ง-โอกาส) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างจะมีหลายอย่าง ดังนั้น ผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive strategy) เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดมาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

3.3.2 สถานการณ์ที่ 2 (จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุด คือ กลยุทธ์ การตั้งรับหรือป้องกันตัว (Defensive strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรค ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

3.3.3 สถานการณ์ที่ 3 (จุดอ่อน-โอกาส) สถานการณ์องค์กรมีโอกาสเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่

หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้น ทางออก คือ กลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround-oriented strategy) เพื่อจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่างๆ ให้ พร้อมทั้งจะฉกฉวยโอกาสต่างๆที่เปิดให้

3.3.4 สถานการณ์ที่ 4 (จุดแข็ง-อุปสรรค) สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้นแทนที่จะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัว หรือ ขยายขอบข่ายกิจการ (Diversification Strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่นๆแทน

ข้อมูลทั่วไปเมืองหลวงน้ำทา

เมืองหลวงน้ำทา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศลาว ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในการเป็นจุดแวะพักในการเดินทางของแบ็คแพคเกอร์จากจีนเข้าไปยังประเทศลาว และเป็นทางเลือกในการเดินทางของนักท่องเที่ยวระหว่างเมืองห้วยซาย (แขวงบ่อแก้ว) และเมืองหลวงพระบาง (แขวงหลวงพระบาง)

ประวัติความเป็นมาของเมืองหลวงน้ำทา ได้มีหลายประวัติกล่าวไว้ เช่น ในปี พ.ศ. 2130 มีกลุ่มของเผ่าชน 17 ครัวเรือน ย้ายมาจากเชียงแสนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เขตที่ราบของเมืองหลวงน้ำทา และได้มีการสร้างเมืองขึ้นมาแล้วใช้ชื่อว่าเมืองห้วยทาทอยู่ภายใต้การปกครองแบบจารีตประเพณีของคนเมืองด้วยการเป็นผู้นำของ “แสนหารสุลิน” ในปี พ.ศ. 2171 พระธาตุปุมปุก และพระธาตุผาสาท ได้รับการก่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งมิตรภาพระหว่างเมืองห้วยทาทา และเชียงแสน ซึ่งองค์พระธาตุปุมปุกก็ยังคงหลงเหลือให้เห็นจนมาถึงทุกวันนี้ และตั้งอยู่ที่ใต้ของเมืองหลวงน้ำทา (ริชาด อิงเกลราด, 2008: 25)

ประวัติที่สองได้กล่าวไว้ว่า อิงตามประวัติศาสตร์เมืองหลวงห้วยทาทาบันทึกไว้ว่า เมื่อถึงเดือน 6 ออกใหม่ 13 ค่ำ ปี พ.ศ. 2171 “พระยานาแลตาไฟ” ที่ปกครองเมืองซาย จันทะบูลี และ “พระยาสิสุโททนะ ธรรมมิกะราชา” แห่งเมืองเชียงแสน ได้ตกลงกันเอาไพร่คนทั้งสองเมืองมาเมืองหลวงห้วยทาทา เพื่อก่อสร้างพระธาตุผุกไม้ตรีกันขึ้น 2 ดวงคือ ดวงที่ 1 สร้างขึ้นอยู่บนภูทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของเมืองหลวงห้วยทาทา พระธาตุดวงนี้สร้างขึ้นโดย “พระยาสิสุโททนะ ธรรมมิกะราชา” เจ้าผู้ปกครองเมืองเชียงแสน และตั้งนามพระธาตุดวงนี้ว่า พระธาตุภูกุก หรือ พระธาตุภูกุก แต่ต่อมาเรียกว่า พระธาตุปุมปุก อินชลงการาชธานี มาจนถึงปัจจุบัน ดวงที่ 2 สร้างขึ้นบนภูที่มีชื่อว่า ภูผาสาท ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของเมืองหลวงห้วยทาทา ปัจจุบันเขตดังกล่าวห่าง

จากบ้านน้ำทุง 2 กิโลเมตร พระธาตุดวงนี้สร้างขึ้นโดย “พระยานาแลตาไฟ” ผู้ปกครองเมืองซ้ายจันทบุรีแห่งอาณาจักรล้านช้าง (กรมพัฒนาการท่องเที่ยวลาว, 2012: 232)

ประวัติที่สามได้กล่าวไว้ว่า ตามตำนานที่กล่าวขานกันมา หลวงน้ำทาเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศลาว ที่มีอารยธรรมที่เก่าแก่ และยาวนานที่สุด ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และวัตถุโบราณที่ใช้เป็นเครื่องยืนยัน เช่น รูปคนกบที่มีไก้ตัวผู้หนึ่งตัวจับอยู่แขนด้านซ้ายแกะสลักไว้หน้าผากหิน (ผาแต้ม) มีอายุประมาณ 15,000 ปี มีเสาหินกว่า 1,000 ต้น มีอายุประมาณ 1,000 กว่าปี ตั้งอยู่สองที่ในเนื้อที่ประมาณ 10 เฮกแตร์ ที่เมืองนาแล และอาณาจักรเชียงแข็งในศตวรรษที่ 14 มาถึงปี พ.ศ. 2252 เมืองหลวงหัวทา (เมืองหลวงน้ำทา) เกิดอุทกภัยอย่างหนักอันเป็นเหตุให้เจ้านางทั้งสองคิดเป็นห่วงเป็นใยต่อประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นเจ้านางทั้งสองจึงได้เรียกเหล่า ขุน เสนา บ่าวไพร่เข้าเฝ้ารับคำสั่งจากนางทั้งสองว่า เราทั้งสองจะนั่งเรือออกไปตรวจดูหมู่บ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากน้ำท่วมครั้งนี้ แต่มีเหตุร้ายเกิดขึ้นจนทำให้เจ้านางทั้งสองถึงแก่ชีวิต หลังจากเจ้านางทั้งสองสิ้นพระชนม์ เมืองหลวงหัวทา (เมืองหลวงน้ำทา) จึงขาดเจ้าปกครองเป็นเวลา 3 ปี ดังนั้นเหล่าขุน เสนา และไพร่คนจึงได้กราบทูลเชิญเจ้าหม่อมหลวงจากอาณาจักรสิบสองปันนามาปกครอง จนถึงปี พ.ศ. 2279 ได้อพยพไปอยู่เมืองเวียงน่าน หลังจากนั้น 3 ปี ได้สร้างเมืองกุตสาวะดีขึ้นมา (เมืองเงินแขวงไชยบุรี) และในปี พ.ศ. 2294 เจ้าหม่อมหลวงได้สิ้นพระชนม์และเมืองหลวงหัวทาได้กลายเป็นเมืองร้าง มาถึงปี พ.ศ. 2433 เจ้าหลวงสิทธิสารได้ขึ้นปกครองเมืองกุตสาวะดีต่อมาก็ได้นำพาไพร่คนมาสร้างเมืองหลวงหัวทาทันทีลงการราชทานิ กลับคืนมาใหม่อีกครั้ง ปี พ.ศ. 2435 ได้สร้างวัดหลวงขอนรัตนารามขึ้น จนมาถึงปี พ.ศ. 2437 ได้มีการประชุมสามฝ่ายได้แก่ ฝ่ายฝรั่งเศส ฝ่ายอังกฤษ และฝ่ายสยาม เพื่อตกลงแบ่งเขตเมืองหลวงหัวทาให้ขึ้นกับการปกครองของฝรั่งเศส ขึ้น 13 คำ เดือน 3 ปี พ.ศ. 2438 ได้มีการอพยพของเผ่าไทดำจากเขตสิบสองจุไทเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองหลวงหัวทานำโดยเพียงสุวรรณคำ แสนก้อน เพี้ยคำมี และตัวบัว วันที่ 8 กรกฎาคม ปี พ.ศ. 2490 ฝรั่งเศสได้เปลี่ยนชื่อเป็นแขวงหัวของรวมมี 3 เมืองได้แก่ เมืองหลวงน้ำทา เมืองสิง และเมืองห้วยชาย และอีก 4 กองได้แก่ กองเวียงภูคา กองนาแล กองท่าฟ้า และกองเมืองลอง มาถึงวันที่ 6 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2505 เมืองหลวงน้ำทาได้รับอิสรภาพ และได้ตั้งชื่อว่าแขวงหลวงน้ำทา และเขตควบคุมชั่วคราวของฝ่ายเวียงจันทร์ที่มีชื่อว่าการแขวงที่ห้วยชายยังมีชื่อว่าแขวงหัวของ หลังจากได้สถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และได้รวมสองเขตเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งแขวง มาถึงวันที่ 15 มิถุนายน ปี พ.ศ. 2526 ได้แบ่งออกเป็นสองแขวงได้แก่ แขวงหลวงน้ำทา และแขวงบ่อแก้ว (แผนกแถลงข่าว วัฒนธรรม และท่องเที่ยว แขวงหลวงน้ำทา, 2013: 1-3)

ภาพ 3 พระธาตุปุมปุกเก่า และพระธาตุปุมปุกใหม่ ที่เมืองหลวงน้ำทา

ภาพ 4 เสาหินตั้ง ในเขตบ้านจอมลี ที่เมืองนาแล

เมืองหลวงน้ำทาอยู่ห่างจากแขวงบ่อแก้ว เป็นระยะทาง 187 กิโลเมตร ห่างจากนครหลวงเวียงจันทน์ 700 กิโลเมตร ห่างจากเมืองหล้า (จีน) 115 กิโลเมตร ห่างจากแขวงเชียงขวาง 185 กิโลเมตร ห่างจากแขวงอุดมไซ 120 กิโลเมตร และห่างจากแขวงหลวงพระบาง 310 กิโลเมตร (แผนกแถลงข่าว วัฒนธรรม และท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา, 2013: 12-14; 30-41)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเมืองสิง และสาธารณรัฐประชาชนจีน
ทิศใต้	ติดต่อกับเมืองนาแล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับแขวงอุดมไซ
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	ติดต่อกับเมืองเวียงคุก

อากาศเมืองหลวงน้ำทา

มี 2 ฤดู ได้แก่ ฤดูแล้ง และฤดูฝน แต่ยังมีระยะข้ามผ่านละฤดูแล้งถึงฤดูฝน คือ เดือนเมษายน และฤดูฝนถึงฤดูแล้ง คือ เดือนตุลาคม

ฤดูแล้งเริ่มตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน-มีนาคม ในช่วงนี้อากาศจะแห้ง ท้องฟ้าแจ่มใส มีแดดมาก และมีอุณหภูมิต่ำ

ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่ สิ้นเดือนพฤษภาคม-สิ้นเดือนกันยายน ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 24.7 มิลลิเมตร ในช่วงนี้ท้องฟ้ามีเมฆมาก มีฟ้าคะนอง และบางทีก็มีลมพายุ

เนื้อที่เมืองหลวงน้ำทา

มีเนื้อที่ 210,791 เฮกแตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปร้อยละ 85 ของพื้นที่เป็นภูเขาล้อมรอบ มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 800-2,000 เมตร ซึ่งความหมายของชื่อคือเป็นพื้นที่ (หลวง) ที่ล้อมล้อมด้วยแม่น้ำ (น้ำทา) แขวงหลวงน้ำทามีแม่น้ำสายสำคัญดังนี้

1. น้ำฟ้า (สาขาแม่น้ำโขง)
2. น้ำมะเขิน (สาขาแม่น้ำโขง)
3. น้ำทา (สาขาแม่น้ำโขง)
4. น้ำมะฮูน น้ำยา น้ำห้า น้ำแหง น้ำทุง น้ำลอง น้ำมาย น้ำแอ่ง น้ำเคื่อง น้ำยาง น้ำออน

ประชากรในเมืองหลวงน้ำทา

มีทั้งหมด 49,934 คน หญิง 24,893 คน และชาย 25,041 คน

สินค้าที่สำคัญของเมืองหลวงน้ำทา มีดังนี้

1. สินค้าเกษตร ส่วนมากชาวบ้านจะนิยมกันปลูกพืชเอาไว้กิน และขายตามครัวเรือน แต่ก็มีพืชเกษตรบางชนิดที่ชาวบ้านปลูกเพื่อส่งออกขาย ได้แก่ ข้าวโพด ยางพารา อ้อย ข้าว เป็นต้น
2. สินค้าอุตสาหกรรม ตามลักษณะภูมิประเทศจึงทำให้ที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสินค้าอุตสาหกรรม ได้แก่ ถ่านหิน แร่ทองแดง
3. สินค้าหัตถกรรม ได้แก่ ผ้าฝ้ายทอมือ นิยมทำกันทุกบ้านเป็นอาชีพเสริม หลังจากเสร็จสิ้นงานเกษตรกรรม แต่ที่มีชื่อเสียงมากคือ บ้านเพียงงาม ผ้าฝ้ายทอมือที่นี้ทำกันในหลายรูปลักษณะ เช่น ผ้าซิ่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าปูโต๊ะ ที่รองแก้ว-จาน ผ้าขาวม้า ฯลฯ ในด้านการจำหน่ายส่วนมากชาวบ้านจะเอาผ้าที่ทอได้มาฝากขายในศูนย์หัตถกรรมของหมู่บ้าน และส่งขายให้ลูกค้าตามสั่ง

คำขวัญของแขวงหลวงน้ำทา

“เที่ยวชมพระธาตุใหญ่หลวงน้ำทา ป่าสงวนแห่งชาติน้ำห้ำ
เศรษฐกิจการค้า ป่อเต็นแดนคำ อารยะธรรมเลิศล้ำ
วัฒนธรรมหลายเผ่า แคนเขาสือชาข้อย่ง มองแล้วบ่ออึมเป็น”

สัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา

แม่น้ำโขง และภูเขา

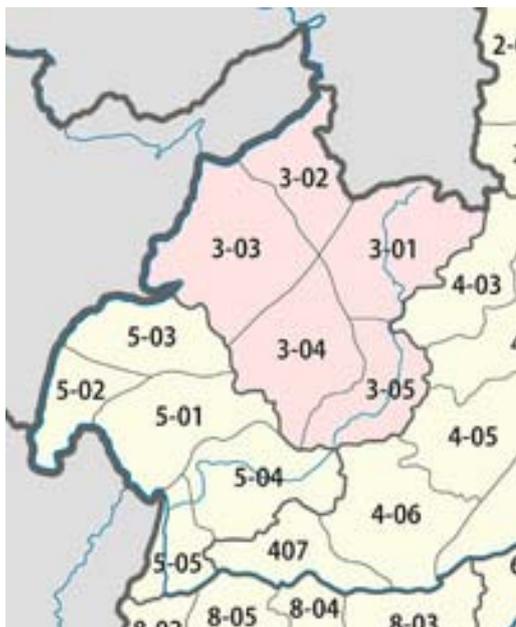
แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ
วิถีชีวิต และธรรมชาติ ที่หลวงน้ำทา

ภาพ 5 สัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา

ภาพ 6 แผนที่เมืองหลวงน้ำทา

รหัสเมือง	เมือง (ไทย)	เมือง (อังกฤษ)
03-01	น้ำทา	Namtha
03-02	สิงห์	Sing
03-03	ลอง	Long
03-04	เวียงภูคา	Viangphoukha
3-05	นาแล	Nale

ภาพ 7 การแบ่งเขตการปกครอง แขวงหลวงน้ำทา

ที่มา: wikipedia (2013; ระบบออนไลน์)

ด่านเข้า-ออกของแขวงหลวงน้ำทา ได้แก่

1. ด่านท้องถิ่น ที่สามารถ เข้า-ออก ได้เฉพาะพลเมืองของสองประเทศที่มีชายแดนติดกัน โดยนำใช้บัตรผ่านแดน (Border Pass) มีดังนี้

- 1.1 ด่านเชียงก-เชียงเลียบ (ประเทศเมียนมา)
- 1.2 ด่านปางไร-เมืองมั่ง (สาธารณรัฐประชาชนจีน)
- 1.3 ด่านบ้านมอม-เมืองยวน (สาธารณรัฐประชาชนจีน)
- 1.4 ด่านสบหล้า-ก้อนเลย (สาธารณรัฐประชาชนจีน)

2. ด่านประเพณี ที่สามารถเข้า-ออกได้เฉพาะพลเมืองของสองประเทศที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นระหว่างหมู่บ้าน-หมู่บ้านและเมือง-เมือง ได้แก่ ด่านบอคุ-เมืองยวน (สาธารณรัฐประชาชนจีน)

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถมาถึง หลวงน้ำทาด้วยทางรถ ซึ่งมีเส้นทางเชื่อมต่อระหว่าง แขวง-แขวง เช่น

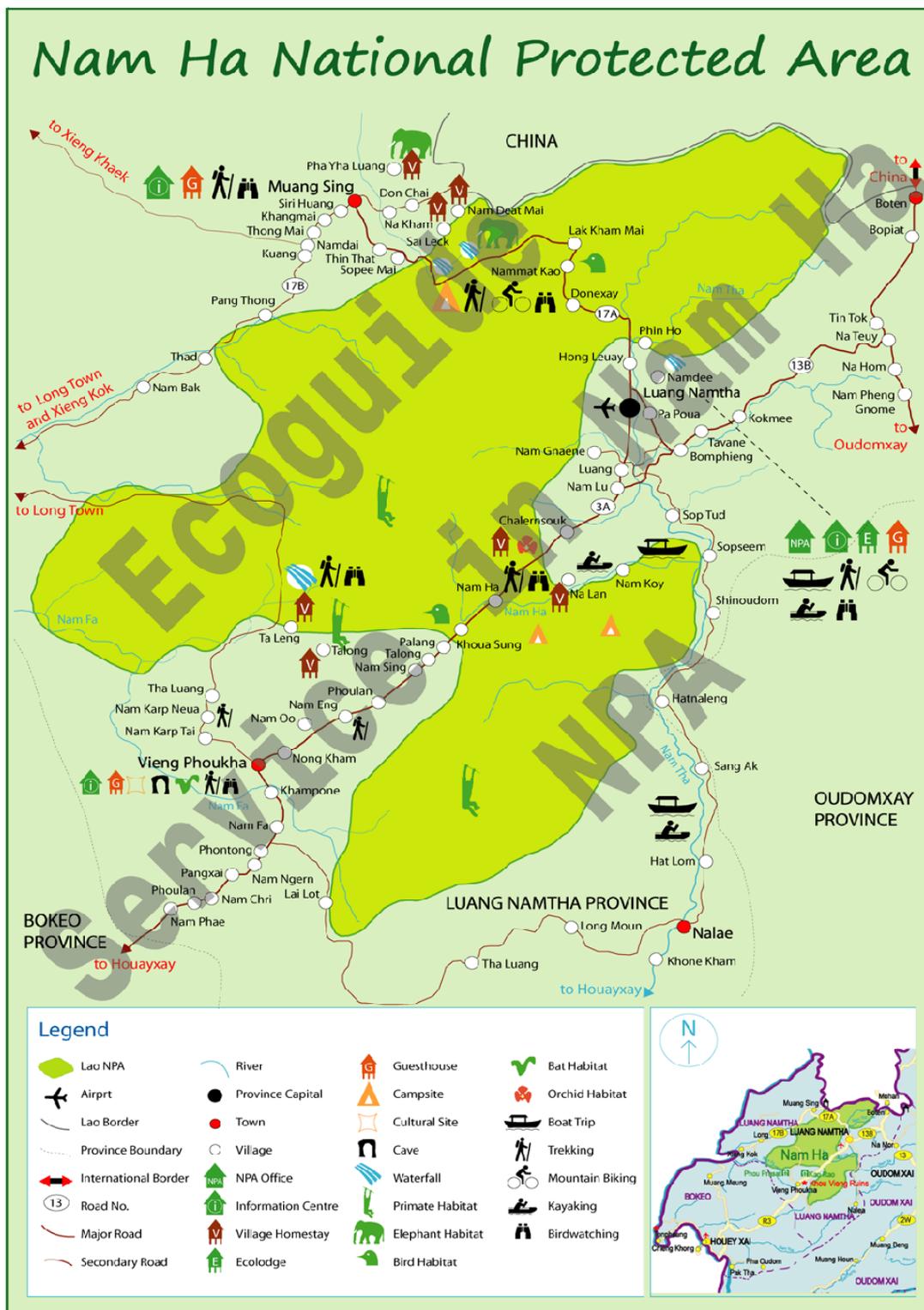
1. บ่อแก้ว-หลวงน้ำทา-อุดมไชย-หลวงพระบาง (ทางบก)
2. บ่อแก้ว-เชียงก-เมืองสิง-หลวงน้ำทา-อุดมไชย-หลวงพระบาง (ทางน้ำ-ทางบก)

บก)

3. หลวงพระบาง-อุดมไชย-ปากทา-หลวงน้ำทา (ทางน้ำ)
4. เวียงจันทน์-หลวงน้ำทา (ทางอากาศ)

ภาพ 8 จุดที่เป็นด่านเข้า-ออก แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ที่มา: Tourism Marketing Department (2013; ระบบออนไลน์)

ภาพ 9 จุดเดินทางไปสถานที่ท่องเที่ยวเชิงลวงน้ำที่
 ที่มา: Phou Iu Travel and Eco-Tours (2013: ระบบออนไลน์)

ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ และคณะ (2549: 52) กล่าวถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่แหล่งท่องเที่ยวมีไว้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้สนุกสนาน เพลิดเพลิน สะดวกสบาย ได้รับความรู้ และเกิดความพึงพอใจ ทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบสำคัญคือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกที่จะทำให้นักท่องเที่ยวพอใจ ได้แก่สิ่งต่างๆ ที่รองรับการเดินทางมาเยือนของนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย ความเพลิดเพลิน และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว และปลอดภัย

ในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของเมืองหลวงน้ำทา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลสถิติจากสื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารทางวิชาการ รวมถึงเอกสารทางราชการ เว็บไซต์ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการออกสำรวจเพิ่มเติมเพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อให้การจัดระบบข้อมูลของเมืองหลวงน้ำทา ครอบคลุมความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงได้จำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวของเมืองหลวงน้ำทาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการจัดการโดยชุมชน 2) สิ่งอำนวยความสะดวก/การบริการ และ 3) การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังรายละเอียด

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการจัดการโดยชุมชน

เมืองหลวงน้ำทา เป็นเมืองที่มีป่าสงวนแห่งชาติน้ำห้ำ มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีขนบธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาช้านาน ดังนั้นจึงเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ในเมืองหลวงน้ำทา สามารถไปได้ตลอดทั้งปี ในช่วงฤดูหนาวอากาศเย็นสบาย ในฤดูร้อนอากาศจะร้อนไม่มากเพราะมีต้นไม้อยู่มากช่วยลดความร้อนให้เย็นลงมาจึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว สำหรับฤดูฝนก็ไม่ได้ตกตลอดทั้งวัน ทำให้อากาศเย็นสบาย อีกทั้งยังมีเทศกาลงานประเพณีที่ได้จัดขึ้นโดยชนเผ่าต่างๆ ในแต่ละเดือน เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวได้เที่ยวชม และเพิ่มประสบการณ์ชีวิต

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (2012: 1) ได้สรุปแหล่งท่องเที่ยวของเมืองหลวงน้ำทา สอดคล้องกับ ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ และคณะ (2549: 53) โดยแบ่งไว้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทธรรมชาติ 2) ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา และ 3) ประเภทศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี

ตาราง 1 แหล่งท่องเที่ยวของเมืองหลวงน้ำทา

รายชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว (บ้าน)	ระยะห่างจาก ตัวเมือง Km	การเข้าถึง สถานที่	ปีค้นพบ (ค.ศ) (ปีการก่อสร้าง)	ปีที่ให้บริการ (ค.ศ)	ภาคส่วนที่ดูแล	มีประวัติ ของสถานที่
เมืองหลวงน้ำทา							
ป่าสงวนแห่งชาติน้ำห้า	บ้านน้ำห้า	26	เดิน	1999	1999	แขวง	✓
น้ำตกตาดน้ำดี	บ้านน้ำดี	7	สะดวก	1995	2007	บ้าน	✓
ตาดน้ำสูง	บ้านน้ำแดง	18	ยุ่งยาก	1993			
ตาดห้วยผาปูน	บ้านบ่อเปียด	48	ยุ่งยาก	2001		เขตสัมปทานของจีน	
ตาดห้วยคำ	บ้านห้วยคำ	25	ยุ่งยาก	2001			
อ่างเก็บน้ำเขื่อนน้ำเจียน	บ้านโรงเลื่อน	6	สะดวก	2000	2008	แขวง	
พระธาตุปุมปุก	บ้านน้ำเงิน	8	สะดวก	1966	1995	บ้าน	✓
วัดหลวงซอน	บ้านซอน	7	สะดวก	1980		บ้าน	
พิพิธภัณฑ-ของแขวง	บ้านอุคมสิน	1	สะดวก	2010	2011	แขวง	
หลุม ครอบ การสู้รบของทหาร	บ้านภูสามยอด	18	ยุ่งยาก	1968			
เรือนต้อนรับของเผ่ากะลอม	บ้านเวียงเหนือ	5	สะดวก	2007	2007	บ้าน	
น้ำตกตาดปางควาย	บ้านน้ำแกใหญ่	38	ยุ่งยาก	2005			
ถ้ำมกสะเบาะ	บ้านห้วยคำ	30	ยุ่งยาก	2006			
ถ้ำแพงหิน (ป่าสงวนน้ำห้า)	บ้านคอนไซ	20	ยุ่งยาก	2006		ในป่าสงวนน้ำห้า	
วัดสามัคคีไซ	บ้านไซสมบูน	1	สะดวก	2005	2008	บ้าน	
ที่พักผ่อน หาดแก้วัว	บ้านสบตุ๋น	12	สะดวก	2010	2011	เอกชน	

ตาราง 1 (ต่อ)

รายชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว (บ้าน)	ประเภทแหล่งท่องเที่ยว			จัดระดับแหล่งท่องเที่ยว		
		ธรรมชาติ	วัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์	ชาติ	แขวง	เมือง
เมืองหลวงน้ำทา							
ป่าสงวนแห่งชาติน้ำห้ำ	บ้านน้ำห้ำ	✓			✓		
น้ำตกตาดน้ำดี	บ้านน้ำดี	✓					✓
ตาดน้ำสูง	บ้านน้ำแดง	✓					✓
ตาดห้วยผาปูน	บ้านบ่อเปียด	✓					
ตาดห้วยคำ	บ้านห้วยคำ	✓					✓
อ่างเก็บน้ำเขื่อนน้ำเจียน	บ้านโรงเลื่อน	✓				✓	
พระธาตุปุมปุก	บ้านน้ำแก่น		✓			✓	
วัดหลวงซอน	บ้านซอน		✓				✓
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแขวง	บ้านอุดมสิน		✓			✓	
หลุม ครอบ การสู้รบของทหาร	บ้านภูสามยอด			✓		✓	
เรือนต้อนรับของเผ่ากะลอม	บ้านเวียงเหนือ		✓				
น้ำตกตาดปางควาย	บ้านน้ำแกใหญ่						✓
ถ้ำมกสะเบาะ	บ้านห้วยคำ						✓
กำแพงหิน (ป่าสงวนน้ำห้ำ)	บ้านดอนไซ	✓					✓
วัดสามัคคีไช	บ้านไชสมบุญ		✓				✓
ที่พักผ่อน หาดแก้งว้าว	บ้านสบตุ๋ด	✓					✓
	รวม	8	5	1			

ตาราง 1 (ต่อ)

รายชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก				แผนสำรวจ		แผนพัฒนา	
		ร้านอาหาร	ร้านขายของที่ระลึก	ห้องน้ำ	ไฟฟ้า	ได้สำรวจ	ยังไม่ได้สำรวจ	มีแผนพัฒนา	ยังไม่มีแผน
เมืองหลวงน้ำทา									
ป่าสงวนแห่งชาติน้ำห่า	บ้านน้ำห่า					✓		✓	
น้ำตกตาดน้ำดี	บ้านน้ำดี		✓	✓	✓	✓		✓	
ตาดน้ำสูง	บ้านน้ำแดง						✓		✓
ตาดห้วยผาปูน	บ้านบ่อเปียด								✓
ตาดห้วยคำ	บ้านห้วยคำ						✓		✓
อ่างเก็บน้ำเขื่อนน้ำเจียน	บ้านโรงเลื่อน	✓		✓	✓	✓			✓
พระธาตุพุมปุก	บ้านน้ำเงิน			✓	✓	✓		✓	
วัดหลวงซอน	บ้านซอน				✓	✓			✓
พิพิธภัณฑสถานระดับแขวง	บ้านอุดมสิน			✓	✓	✓		✓	
หลุม ครอง การสู้รบของทหาร	บ้านภูสามยอด						✓		✓
เรือนต้อนรับของเผ่ากะลอม	บ้านเวียงเหนือ	✓		✓	✓	✓			✓
น้ำตกตาดปางควาย	บ้านน้ำแกใหญ่						✓		✓
ถ้ำมกสะเบาะ	บ้านห้วยคำ						✓		✓
กำแพงหิน (ป่าสงวนน้ำห่า)	บ้านดอนไซ						✓		✓
วัดสามัคคีไช	บ้านไชสมบุญ			✓	✓	✓			✓
ที่พักผ่อน หาดแก้งว้า	บ้านสบตุ๋น								

ที่มา: แผนกแถลงข่าว วัฒนธรรม และท่องเที่ยวแขวงหลวงน้ำทา (2012: 1)

จากตาราง 1 แหล่งท่องเที่ยวของเมืองหลวงน้ำทา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ พบมากที่สุด 8 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเภทน้ำตกคาดมี 4 แห่ง ป่าสงวนแห่งชาติ 1 แห่ง อ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง กำแพงหิน 1 แห่ง หาด 1 แห่ง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี มีทั้งหมด 5 แห่ง วัด 2 แห่ง พระธาตุ 1 แห่ง พิพิธภัณฑ 1 แห่ง เรือนต้อนรับนักท่องเที่ยวของชนเผ่า 1 แห่ง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา มีทั้งหมด 1 แห่ง เป็นหลุม ครอง การสู้รบของทหาร

จากการที่เมืองหลวงน้ำทามีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากที่สุด 8 แห่ง ได้แก่ น้ำตกคาดมี 4 แห่ง คือ น้ำตกตาดน้ำดีที่บ้านน้ำดี ตาดน้ำสูงที่บ้านน้ำแดง ตาดห้วยผาปูนที่บ้านบ่อเปียด ตาดห้วยคำที่บ้านห้วยคำ ป่าสงวนแห่งชาติมี 1 แห่ง คือ ป่าสงวนแห่งชาติน้ำห้าที่บ้านน้ำห้า อ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำเขื่อนน้ำเจียนที่บ้านโรงเลื่อน กำแพงหิน 1 แห่ง คือ กำแพงหิน (ป่าสงวนน้ำห้า) ที่บ้านคอนไซ หาด 1 แห่ง คือ ที่พักผ่อนหาดแก้งวัวที่บ้านสบตูด

แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี จะเห็นได้ว่ามีแหล่งหัตถกรรม และสินค้าพื้นบ้านร่วมอยู่ด้วย นอกจากนี้แหล่งผลิตสินค้าในเมืองหลวงน้ำทาก็เป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถชมวิธีการผลิต และซื้อสินค้า นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวยังสามารถเดินชมวิถีชีวิตชุมชนภายในหมู่บ้าน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีมี 5 แห่ง ได้แก่ วัด 2 แห่ง คือ วัดหลวงขอนที่บ้านขอน วัดสามัคคีไชที่บ้านไชสมบุญ พระธาตุ 1 แห่ง คือ พระธาตุปุมปุกที่บ้านน้ำเงิน พิพิธภัณฑ 1 แห่ง คือ พิพิธภัณฑระดับแขวงที่บ้านอุดมสิน เรือนต้อนรับนักท่องเที่ยวของชนเผ่า 1 แห่ง คือ เรือนต้อนรับนักท่องเที่ยวของเผ่ากะลอมที่บ้านเวียงเหนือ และนอกจากนั้นยังมีงานบุญประเพณีที่ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกๆ ปีที่แขวงหลวงน้ำทา เช่น

ตาราง 2 ปฏิทินการจัดงานบุญประเพณีประจำปีของแขวงหลวงน้ำทา

เดือน	บุญประเพณี
มกราคม	บุญปีใหม่เผ่าม้ง เผ่ากิมมู บุญปีใหม่เผ่าอาข่า เผ่าลีดา เผ่าลาหู่ เผ่าแลนแดน เผ่าปานา เผ่าไทเหนือ และเผ่าเย้า บุญเข้าใหม่เผ่ากิมมู และเผ่าต่างๆ ในกลุ่มภาษามอนขแมร์

ตาราง 2 (ต่อ)

เดือน	บุญประเพณี
กุมภาพันธ์	บุญมาฆบูชา บุญข้าวจี๊ ของคนที่นับถือศาสนาพุทธ บุญพระธาตุบ่มปลูก
เมษายน	บุญปีใหม่ของคนจีน บุญปีใหม่มลาว บุญบั้งไฟเมืองน้ำทา บุญเข้าบ้านเผ่าอาข่า
พฤษภาคม	บุญป๋อย (บุญบั้งไฟท้อเมืองสิง) บุญวิสาขบูชา ของคนที่นับถือศาสนาพุทธ
มิถุนายน	บุญเลี้ยงผีหลักเมืองเผ่ายวน (บ้านเวียงเหนือ) บุญวอสาตีเผ่าราหู
กรกฎาคม	บุญเข้าพรรษา ของคนที่นับถือศาสนาพุทธ
กันยายน	บุญเข้าใหม่เผ่าราหู (ก่อนฤดูเก็บเกี่ยว)
ตุลาคม	บุญแข่งเรือเมืองหลวงน้ำทา บุญออกพรรษา ของคนที่นับถือศาสนาพุทธ
พฤศจิกายน	บุญขึ้นพระธาตุเชียงตุงเมืองสิง
ธันวาคม	บุญปีใหม่ของเผ่าม้ง เผ่ากิมมู บุญวันชาติ

ที่มา: จันทร์ดา พุทธวง (2011: 10)

บุญปีใหม่ ประชาชนทุกเผ่าส่วนมากจะจัดงานบุญของชนเผ่าตัวเองขึ้น ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ ซึ่งบุญปีใหม่มลาวจะจัดขึ้นในเดือน เมษายน

บุญเผ่าไทดำ จะถูกจัดขึ้นในทุกๆ 3 ปี ที่หมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 13 หมู่บ้านของเผ่าไทดำแขวงหลวงน้ำทา ในงานบุญได้มีเผ่าไทดำทั่วทั้งแขวงเข้าร่วมเป็นเวลา 3 วัน รายการงานบุญประกอบไปด้วย การแสดงศิลปะวรรณคดีพื้นเมือง การแข่งดนตรี การแข่งกีฬาพื้นบ้าน การขายอาหาร และเหล้าลาว

บุญแข่งเรือเมืองหลวงน้ำทา จัดขึ้นในเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งตรงกับวันบุญออกพรรษา

บุญขึ้นพระธาตุเชิงติ่ง จัดขึ้นที่เมืองสิง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากทั้งภายในแขวง และเผ่าลี้จากต่างประเทศ เช่น ประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศพม่า

บุญมาฆบูชา เป็นงานบุญของคนที่น่าับถือศาสนาพุทธ จัดขึ้นที่หมู่บ้านชนเผ่าที่น่าับถือศาสนาพุทธ และมีกิจกรรมการจุดบั้งไฟดอก เพื่อให้ประชาชนได้ทำข้าวจี งานดังกล่าวจะจัดขึ้นในตอนเช้าของวันเดือนเพ็ญ ชาวบ้านจะพากันเอาข้าวจีไปใส่บาตแทนข้าวเหนียว

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา มีน้อยมากเกิดจากหมู่บ้านส่วนมากได้มีการอพยพมาจากถิ่นอื่น และเกิดจากภัยสงคราม ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของเมืองหลวงน้ำทาในตอนนีจึงมีเพียง 1 แห่ง คือ เป็นหลุม ครอง การสู้รบของทหารที่บ้านภูสามยอด

2. สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการทางการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการทางการท่องเที่ยวหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รองรับในการเดินทางของนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และปลอดภัย ถ้าแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน นักท่องเที่ยวก็จะมีประสิทธิภาพและอยากกลับมาเที่ยวซ้ำอีก ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการทางการท่องเที่ยวนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก

2.1 โครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง สาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่ภาครัฐจำเป็นต้องจัดให้เพียงพอกับประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวของแขวงหลวงน้ำทาประกอบด้วย

2.1.1 ไฟฟ้า ภาครัฐได้มีการปรับปรุงระบบการไฟฟ้าที่แขวงหลวงน้ำทาให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน เนื่องจากแขวงหลวงน้ำทาเป็นหนึ่งในสถานที่หยุดแวะของนักท่องเที่ยว

2.1.2 น้ำประปา เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของแขวงหลวงน้ำทาจึงทำให้ระบบน้ำประปามีไม่ทั่วถึง อันเป็นเหตุให้บางพื้นที่ไม่มีน้ำประปาใช้ประชาชนจึงหันไปใช้น้ำทาจากธรรมชาติ ได้แก่ น้ำจากแม่น้ำ น้ำที่ออกมาจากถ้ำจากรูของภูเขาเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน

2.1.3 ความปลอดภัย แขวงหลวงน้ำทาถึงจะเป็นจุดแวะพักของนักท่องเที่ยว และคนที่เดินทางผ่าน แต่ในด้านความปลอดภัยของแขวงหลวงน้ำทามีความเข้มแข็งมาก ซึ่งเกิดจากการร่วมมือของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านช่วยกันเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่ และมีการบริหารคุ้มครองในแต่ละชั้นของหน่วยงานต่างๆ

2.1.4 การสื่อสาร เป็นอีกหนึ่งด้านที่มีความสำคัญในการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึงประชาชน ดังนั้น แขวงหลวงน้ำทาจึงมีระบบการสื่อสารต่างๆ ไว้รองรับกับการ

ขยายตัวของสังคม เช่น โทรศัพท์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ อินเทอร์เน็ต โทรสาร วิทยุติดตามตัว สถานีวิทยุท้องถิ่น

2.2 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวก ความสนุกสนาน ความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยว และยังมีส่วนในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวพักอยู่แหล่งท่องเที่ยวมานานขึ้น เมืองหลวงน้ำท่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้รองรับนักท่องเที่ยวได้แก่

2.2.1 ที่พักแรม เป็นสิ่งสำคัญที่แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีไว้ให้บริการนักท่องเที่ยว เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวหลายวันก็จำเป็นต้องมีที่พักเพื่อพักผ่อนในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว แต่ส่วนใหญ่ที่พักแรมในเมืองหลวงน้ำท่าจะเป็นธุรกิจครอบครัวเล็กๆ ที่พักแรมที่เป็นโรงแรม มาตรฐานในการต้อนรับนักท่องเที่ยวมีไม่มาก เช่น

2.2.1.1 โรงแรม 3 ดาว ฮวงจิ่ง หลวงน้ำท่า ตั้งอยู่บ้านเวียงคำ เมืองหลวงน้ำท่า แขวงหลวงน้ำทา ตรงข้ามกับตลาดอุตสาหกรรมแขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 600 เมตร ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ภายในโรงแรมเป็นอาคาร 5 ชั้น มีทั้งหมด 96 ห้อง เป็นห้อง 2 เตียง มี 84 ห้อง ห้องเตียงเดี่ยว 6 ห้อง และห้องพิเศษ 6 ห้อง ในแต่ละห้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบชุด นอกจากนี้ยังมีห้องประชุม ห้องอาหาร และห้องคาราโอเกะไว้คอยให้บริการทางด้านข้างของโรงแรม โทร. 020 55885529

2.2.1.2 โรงแรมดอกจำปา ตั้งอยู่บ้านโพนไซ เมืองหลวงน้ำท่า แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา อยู่บริเวณใจกลางเทศบาลแขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนทางทิศใต้ประมาณ 70 เมตร โรงแรมดอกจำปาเป็นอาคาร 4 ชั้น มีห้องให้บริการทั้งหมด 61 ห้อง เป็นห้อง 2 เตียง 36 ห้อง เตียงเดี่ยว 6 ห้อง และห้องพิเศษ 19 ห้อง โทร. 020 55586222, 030 5110047

2.2.1.3 รีสอร์ทโชคไชทอง ตั้งอยู่บ้านเวียงคำ เมืองหลวงน้ำท่า แขวงหลวงน้ำทา ซอยองค์การพัฒนาระบบราชการและบริหารตัวเมือง ห่างจากตลาดอุตสาหกรรมแขวงทางทิศใต้ประมาณ 100 เมตร รีสอร์ทแห่งนี้เป็นอาคารวิลล่าชั้นเดียวยกพื้น ทำได้ไม้ ภายในมีการตกแต่ง และอุปกรณ์ใช้ รวบรวมอาคารพักแรม 10 หลัง มีห้องบริการ 20 ห้อง เป็นห้อง 2 เตียง 10 ห้อง เตียงเดี่ยว 10 ห้อง และห้องอาหาร 2 ชั้น 1 หลัง ซึ่งมีอาหารท้องถิ่น และสากล พนักงานจะพากันใส่ชุดชนเผ่า โทร. 086 212078, 020 55676490

2.2.1.4 เรือนพัก 2 ดอกจำปา เรือนพักท่าเรือ ตั้งอยู่บ้านขอนแก่น เมืองหลวงน้ำท่า แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา อยู่ติดกับท่าเรือแขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 6 กิโลเมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถไฟโดยสารไปต่างแขวง) เรือนพักมีลักษณะ

เป็นเรือนชนเผ่า มีห้องไว้ให้บริการแขกทั้งหมด 11 ห้อง เป็นห้องเตียงคู่ 6 ห้อง เตียงเดี่ยว 5 ห้อง พนักงานให้บริการจะพากันแต่งชุดชนเผ่า มีร้านอาหารที่เป็นอาหารชนเผ่า และสากลไว้คอยบริการ แก่นักท่องเที่ยว โทร. 086 312398

2.2.1.5 เรือนพักวิละ สถานที่ตั้งอยู่บ้านหนองบัวเวียง เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 1 กิโลเมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถไฟโดยสารไปต่างแขวง) ลักษณะของเรือนพักเป็นเรือนสองชั้นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีห้องพักทั้งหมด 18 ห้อง เตียงคู่ 9 ห้อง เตียงเดี่ยว 9 ห้อง ภายในห้องพักยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่าง เช่น แอร์ ทีวี และร้านอาหาร โทร. 086 312425

2.2.1.6 เรือนพักเงินจือเตอ ตั้งอยู่บ้านหนองบัวเวียง เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 800 เมตร (ตามเส้นทางเข้าไปสถานีรถไฟโดยสารภายในแขวง) ลักษณะของเรือนพักเป็นเรือนสามชั้นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีห้องไว้ให้บริการทั้งหมด 19 ห้อง เป็นเตียงคู่ 11 ห้อง เตียงเดี่ยว 8 ห้อง ภายในห้องพักยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่าง เช่น แอร์ ทีวี โทร. 086 212086

2.2.1.7 เรือนพักไทดำ สถานที่ตั้งอยู่บ้านหนองบัวเวียง เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา เข้าไปตามทางร้านอาหารแพนด้า ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 800 เมตร ลักษณะของเรือนพักเป็นเรือนสองชั้นคอนกรีตเสริมเหล็ก 1 หลัง เรือนชนเผ่า 3 หลัง มีการตกแต่งเป็นลักษณะของเผ่าไทดำ พนักงานให้บริการจะพากันแต่งกายด้วยชุดเผ่าไทดำ มีห้องให้บริการทั้งหมด 12 ห้อง เตียงคู่ 9 ห้อง เตียงเดี่ยว 9 ห้อง และมีร้านอาหารไว้คอยให้บริการ โทร. 030 9200794, 020 54214299

2.2.1.8 เรือนพักสงวนใจ สถานที่ตั้งอยู่บ้านหนองบัวเวียง เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา อยู่มุมสี่แยกทางด้านใต้ของตลาดอุตสาหกรรมแขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 850 เมตร ลักษณะของเรือนพักเป็นเรือนสามชั้นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีห้องให้บริการแขกทั้งหมด 16 ห้อง เตียงคู่ 13 ห้อง เตียงเดี่ยว 3 ห้อง มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น แอร์ ทีวี และใกล้ตลาดอุตสาหกรรมแขวงหลวงน้ำทา โทร. 086 212110, 020 55488188

2.2.1.9 เรือนพักลาวบ้านนา ตั้งอยู่บ้านเวียงเหนือ เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 4 กิโลเมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถไฟโดยสารประจำทางไปต่างแขวง) ลักษณะของเรือนพักเป็นเรือนชนเผ่า 6 หลัง มีห้องให้บริการทั้งหมด 11 ห้อง เตียงคู่ 6 ห้อง เตียงเดี่ยว 5 ห้อง มีที่ให้เล่นกีฬา และมีร้านอาหารไว้คอยให้บริการ โทร. 086 312398

2.2.1.10 เรือนพักแคมทาง ตั้งอยู่บ้านหัวขัว เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 3 กิโลเมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถโดยสารประจำทางไปต่างแขวง) ลักษณะของเรือนพักเป็นเรือนชนเผ่า 2 หลัง มีห้องให้บริการทั้งหมด 4 ห้อง เป็นห้องเตียงเดี่ยวทั้ง 4 ห้อง อยู่ริมฝั่งน้ำทา มีร้านอาหารไว้คอยให้บริการ นักท่องเที่ยว โทร. 086 212112

2.2.2 การบริการอาหาร และเครื่องดื่ม

การบริการอาหาร และเครื่องดื่มเป็นสิ่งจำเป็นมากที่แหล่งท่องเที่ยว จะต้องมีการให้บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหารควรมีมาตรฐาน สะอาด ถูกสุขลักษณะ ควรมีอาหารหลากหลายทั้งอาหารพื้นเมือง และอาหารสากล ร้านอาหารที่หลวงน้ำทาส่วนใหญ่เป็นร้านเล็กๆ และบริการอาหารสากล เหมาะสำหรับการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งมีเพียงไม่กี่ร้านที่บริการอาหารท้องถิ่น ร้านอาหารที่หลวงน้ำทามีดังนี้

2.2.2.1 ร้านอาหารไมนอริที ตั้งอยู่บ้านโพนไซ ใจกลางเมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา ตรงข้ามโรงแรมดอกจำปา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 80 เมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถโดยสารประจำทางไปต่างแขวง) ลักษณะของร้านเป็นเรือนชนเผ่าทำด้วยไม้ยกพื้น สามารถรองรับลูกค้าได้ประมาณ 30 กว่าคน อาหารมีหลากหลายชนิด ทั้งอาหารพื้นบ้าน และอาหารสากล พนักงานจะแต่งกายด้วยชุดชนเผ่า โทร. 020 22998224

2.2.2.2 ร้านอาหารน้อยสุกสาคร ตั้งอยู่บ้านนาห้อม ทางทิศตะวันตก เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 350 เมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถโดยสารไปต่างแขวงประมาณ 120 เมตร เลี้ยวขวาแล้วไปตรงๆ ประมาณ 230 เมตร จะพบร้านอาหารอยู่ทางซ้ายมือ) ลักษณะของร้านอาหารเป็นห้องเปิดธรรมดา และมีห้องพิเศษสามารถรับแขกได้ประมาณ 150 คน มีอาหารหลายชนิดทั้งอาหารพื้นบ้าน และอาหารสากล โทร. 020 55886556, 020 99990530

2.2.2.3 ร้านอาหารป่าคำ ตั้งอยู่บ้านนาห้อม เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 400 เมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถโดยสารประจำทางไปต่างแขวงประมาณ 120 เมตร เลี้ยวขวาแล้วตรงไปประมาณ 280 เมตร ร้านอาหารจะอยู่ทางซ้ายมือ) ลักษณะของร้านอาหารเป็นเรือนชนเผ่าทำด้วยไม้ยกพื้น สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 100 กว่าคน มีอาหารหลายชนิดไว้คอยบริการทั้งอาหารพื้นบ้าน และอาหารสากล โทร. 020 999581743, 020 999201088

2.2.2.4 ร้านอาหารอำปี ตั้งอยู่บ้านเวียงคำ ทางทิศตะวันตก เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 250 เมตร (ตามเส้นทางไปสถานีรถ

โดยสารประจำทางประมาณ 120 เมตร เลี้ยวขวาแล้วไปตรงๆ ประมาณ 130 เมตร จะพบร้านอาหารทางซ้ายมือ) ลักษณะของห้องอาหารมีลักษณะแบบจีน สามารถรับแขกได้ประมาณ 50 กว่าคน มีอาหารหลายชนิดโดยเฉพาะอาหารจีน โทร. 020 55196068

2.2.2.5 ร้านอาหารคำม่วน ตั้งอยู่บ้านโพนไซสว่าง ทางทิศใต้ของเทศบาล เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนน R3 ตรงข้ามสถานีรถโดยสารประจำทางไปต่างแขวง ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 9 เมตร ร้านอาหารจะอยู่ด้านขวามือ ลักษณะของร้านเป็นร้านอาหารชนเผ่าทำด้วยไม้ยกพื้นสูง สามารถรองรับแขกได้ประมาณ 100 กว่าคน มีอาหารหลายชนิดทั้งอาหารพื้นบ้าน และอาหารสากล โทร. 020 22390130

2.2.2.6 ร้านอาหารสายน้ำทา ตั้งอยู่บ้านเวียงทอง เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนน 17A (หลวงน้ำทา-เมืองสิง) ริมฝั่งแม่น้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 1.5 กิโลเมตร ลักษณะของร้านอาหารเป็นเรือนชนเผ่าทำได้ไม้ยกพื้น สามารถรองรับแขกได้ประมาณ 50 กว่าคน อาหารมีทั้งอาหารพื้นบ้าน และอาหารสากล โทร. 020 55773061

2.2.2.7 ร้านอาหารมังกร ตั้งอยู่บ้านหนองบัวเวียง เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ถนนหลวงน้ำทา อยู่แถวสถานีรถโดยสารประจำทางภายในแขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 500 เมตร ลักษณะของร้านเป็นห้องให้ความบันเทิงแบ่งออกเป็นสองแบบ ได้แก่ ห้องเต้นรำใหญ่ สามารถรองรับลูกค้าได้ประมาณ 150 กว่าคน เป็นห้องร้องเพลงขนาดเล็ก 5 ห้อง แต่ละห้องสามารถรองรับลูกค้าได้ 10 คน และห้องร้องเพลงใหญ่หนึ่งห้องสามารถรองรับลูกค้าได้ 20 คน

2.2.2.8 ร้านบันเทิงอาลิ่ง ตั้งอยู่บ้านเวียงเงินทางทิศตะวันออก เขียงเหนือ เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ห่างจากตลาดกลางคืนประมาณ 1 กิโลเมตร ลักษณะของห้องให้ความบันเทิงเป็นห้องเต้นรำใหญ่รวมกัน สามารถรองรับลูกค้าได้ประมาณ 150 กว่าคน

2.2.3 บริการนำเที่ยว

ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะต้องมีการให้บริการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สอบถามข้อมูล ใช้บริการนำเที่ยว มีคฤเทศก์ เซารถ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องมีสำนักงานเพื่อต้อนรับ และให้ข่าวสารการท่องเที่ยว เมืองหลวงน้ำทามีบริการเกี่ยวกับการนำเที่ยว ดังนี้

2.2.3.1 Along the Namtha

Tel: +856-020-55 28 93 15, 020-99 98 70 12,

020-97 00 03 44

E-mail 1: Along.the.namtha@gmail.com, E-mail 2:

Vanhphingger@gmail.com, Website:

www.alongthenamtha-ecotourismlaos.com

2.2.3.2 Eco-Guide Service

Tel: +856-86-211 534

Fax: +856-86-312 047

E-mail: luangnamtha@hotmail.com

Website: www.luangnamtha-tourism.org

2.2.3.3 Ethnic Travel

Tel: +856-86-212 213

Fax: +856-86-212 213

E-mail: ethnic.travell@gmail.com

Website: www.ethnictravel-laos.com

2.2.3.4 Forest Retreat

Tel: +856 2055 680 031

Mobile: +856-20-55 56 00 07

E-mail: info@forestretreatlaos.com

Website: www.forestretreatlaos.com

2.2.3.5 Green discovery

Tel: +856-86-211 484

Fax: +856-86-211 484

E-mail: namtha@greendiscoverylaos.com

Website: www.greendiscoverylaos.com

2.2.3.6 Into the Wild

Tel: +856-20-99 70 03 02

E-mail: intothewildnamtha@gmail.com

Website: www.intothewildnamtha.com

2.2.3.7 Luang Namtha Travel

Tel: +856-20-56 89 94 61

E-mail: singsail@hotmail.com

Website: www.luangnamthatravel.com

2.2.3.8 Namtha River Experience

Tel: +856-86-212 047

Fax: +856-86-212 047

E-mail: info@namtha-river-experience-laos.com

Website: www.namtha-river-experience-laos.com

2.2.3.9 Phou Iu Travel and Eco-Tourism

Tel: +856-86-260 015

Fax: +856-86-260 015

E-mail : phouiu_travel@hotmail.com

Website: www.phouiu-ecotourism-laos.com

2.2.3.10 Sunti Travel

Tel: +856-20-55 55 77 68

E-mail: kixtt2009@yahoo.com

Website: www.suntilaos.com

2.2.3.11 The Jungle Eco-Tourism

Tel: +856-86-212 025

Fax: +856-86-212 025

E-mail: thejunglelao@gmail.com

Website: www.thejungle-ecotour.com

2.2.4 สินค้าที่ระลึก

สินค้าที่ระลึก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกหนึ่งสิ่งของแหล่งท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวก็อยากจะทำซื้อของที่ระลึกกลับไปเก็บไว้เป็นความทรงจำว่าครั้งหนึ่งได้เคยมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ นอกจากนี้ยังซื้อไปเป็นของฝาก ในปัจจุบันนี้สินค้าที่ระลึกยังเป็นเสมือนสิ่งๆที่ช่วยในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวด้วยว่ามีสินค้าอะไรบ้างที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทุกๆ เมืองหลวงน้ำทามีสินค้าหลายประเภท ดังนี้

2.2.4.1 งานหัตถกรรม

ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายที่ขึ้นชื่อ และมีจำหน่ายมากที่บ้านเพียงงาม มีหลายแบบให้เลือก จะใช้ผ้าฝ้ายย้อมสีจากธรรมชาติแล้วทำเป็นผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น ตัดเย็บเป็นปลอกหมอน ผ้าคลุมเตียง ก่องใส่กระดาษทิชชู ตุ๊กตา ผ้าเช็ดมือ ผ้าซิ่น

ภาพ 10 ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของชาวบ้าน

2.2.4.2 ของกิน

อาหารที่แขวงหลวงน้ำทาเป็นอาหารที่มีรสชาติ และเอกลักษณ์เฉพาะ มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วทุกแขวง ซึ่งจุดพิเศษของอาหารที่แขวงหลวงน้ำทาจะเน้นถั่วเน่าที่ทำมาจากถั่ว

แหล่งที่ได้ผ่านการปรุงแต่งและหมักเป็นเวลานาน เพื่อมีไว้รสชาติแซบนำ เพื่อไว้ใช้เป็นเครื่องปรุงของอาหารทุกชนิด เช่น

ข้าวซอย

ข้าวแลงพิน

อาหารอื่นๆ

ภาพ 10 อาหารพื้นบ้าน แขวงหลวงน้ำทา

2.2.4.3 การเข้าถึง

การเข้าถึง หมายถึง สภาพการคมนาคมที่จะเดินทางไปยังที่ต่างๆ มีความสะดวกสบาย และเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เช่น ระยะทาง สภาพถนน ความสามารถในการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยว ความสะดวก และราคาของยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง การเดินทางเข้าถึงเมืองหลวงน้ำทามีหลายทาง ดังนี้

1) เครื่องบิน

มีเที่ยวบินเวียงจันทน์-หลวงน้ำทา หลวงน้ำทา-เวียงจันทน์ทุกวัน โดยเที่ยวบินเวียงจันทน์-หลวงน้ำทา จะออกเดินทางเวลา 15:25 นาฬิกา ด้วยเที่ยวบิน QV601 และจากหลวงน้ำทา-เวียงจันทน์ จะออกเดินทางเวลา 16:50 นาฬิกา ด้วยเที่ยวบิน QV602 ค่าตัวเครื่องบินประมาณ 920.000 กีบ หรือประมาณ 115\$ (laoairlines, 2014: ระบบออนไลน์)

WINTER TIMETABLE 2013
Valid from 01 Feb to 29 Mar 2014

สายการบินลาว
Lao Airlines

DOMESTIC ROUTES										
Departure					Arrival					
Day	Dep	Transfer Point		Arr	Flight No	AC	S	Day	Dep	
		Arr	Dep							Arr
From VIENTIANE - LUANGPRABANG										
1246	8:50			9:40	QV111	AT7	0	1246	7:20	
357	15:20			16:05	QV105	A320	0	357	7:20	
Daily	12:10			12:55	QV101	320	0	Daily	13:45	
Daily	17:10			17:40	QV103	320	0	Daily	18:40	
From LUANGPRABANG - PAKSE										
Daily	10:30			12:10	QV513	AT7	0	Daily	16:50	
From VIENTIANE - HOUEISAY										
246	9:00			9:55	QV901	AT7	0	246	10:25	
1357	9:00			9:55	QV901	MA60	0	1357	10:25	
From VIENTIANE - OUDOMXAY										
Daily	11:50			12:40	QV501	AT7	0	Daily	13:10	
From VIENTIANE - LUANGNAMTHA										
Daily	14:30			15:25	QV501	MA60	0	Daily	15:55	
From VIENTIANE - XIENGMUANG										
Daily	14:50			15:20	QV401	AT7	0	Daily	15:50	
From VIENTIANE - PAKSE										
135	8:30			7:45	QV515	AT7	0	Daily	13:00	
2467	8:30			7:45	QV517	AT7	0	Daily	16:45	
Daily	11:20			12:10	QV303	320	0			
From VIENTIANE - SAVANNAKHET										
246	7:00			8:00	QV203	MA60	0	246	8:40	
Daily	8:30	7:45	PKZ	9:20	9:50	QV517/QV223	AT7	0	Daily	15:15
From PAKSE - SAVANNAKHET										
Daily	9:20			9:50	QV223	AT7	0	Daily	15:15	
From LUANGPRABANG - VIENTIANE										
From PAKSE - LUANGPRABANG										
From HOUEISAY - VIENTIANE										
From OUDOMXAY - VIENTIANE										
From LUANGNAMTHA - VIENTIANE										
From XIENGMUANG - VIENTIANE										
From PAKSE - VIENTIANE										
From SAVANNAKHET - VIENTIANE										
From SAVANNAKHET - PAKSE										

ภาพ 12 ตารางการเดินทางด้วยเครื่องบินไปเมืองหลวงน้ำทา

ที่มา: Laoairlines (2014: ระบบออนไลน์)

2) รถโดยสารประจำทาง

สถานีรถโดยสารภายในแขวงหลวงน้ำทาบนเส้นทางหลัก R3 ห่างจากทางแยกเข้าตัวเมืองหลวงน้ำทาไปทางทิศตะวันตกประมาณ 400 เมตร มีรถโดยสารวิ่งทั้งวัน การเดินทางระหว่างแขวงต่อแขวง และเดินทางไปนอกประเทศ

ภาพ 13 เส้นทางการเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง

ที่มา: Bernie Rosenbloom (2010: 52)

การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางมีหลายเส้นทางที่สามารถ
มาถึงเมืองหลวงน้ำทา

ต้นทาง	ปลายทาง	เวลาออก	ระยะทาง
หลวงน้ำทา	พงสาลี(Puong Saly)	8.30	-
หลวงน้ำทา	บ่อแก้ว(Bokeo)	9.00/13.30 น.	187 km
หลวงน้ำทา	เวียงจันทน์(Vientiant)	8.30/14.30 น.	700 km
หลวงน้ำทา	เมืองหล้า(Muang La) จีน	8.30 น.	115 km
หลวงน้ำทา	เซียงขวาง(Xieng Houng)	8.00 น.	185 km
หลวงน้ำทา	อุตมไซย(Udom xia)	7.00/8.30/12.00 น.	120 km
หลวงน้ำทา	หลวงพระบาง(Luang Prabang)	9.00 น.	310 km
หลวงน้ำทา	เซียงจ๋อง(Jieng Hong) จีน		

ภาพ 14 ตารางการเดินทางโดยสารระหว่างแขวงต่อแขวง และเดินทางไปนอกประเทศ
ที่มา: Mr.hotsia (2014: ระบบออนไลน์)

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินรถจากบริษัทขนส่ง (บขส) เชียงใหม่
เดินทางไปแขวงต่างๆเช่น เชียงใหม่-บ่อแก้ว ราคา 650 บาท หรือ 160.000 กีบ เชียงใหม่-แขวงหลวงน้ำ
ทา ราคา 710 บาท หรือ 212.500 กีบ เชียงใหม่-แขวงอุตมไซย ราคา 1.200 บาท หรือ 300.000 กีบ และ
เชียงใหม่-แขวงหลวงพระบาง ราคา 1.500 บาท หรือ 375.000 กีบ

บขส. เริ่มตั้งแต่ 12 ธ.ค. 2556

เชียงใหม่ - หลวงพระบาง
CHIANG MAI - LUANGPRABANG

เชียงใหม่ หลวงพระบาง
CHIANG MAI LUANGPRABANG

ม.1(ข)/8-004

0-004

มาตรฐาน ๐ (ข) หรือวีไอพี ๐

เวลาออก (Time Out) 08:00 น.

อัตราค่าโดยสาร

เชียงใหม่ - แขวงบ่อแก้ว
๖๕๐.-บาท/ ๑๖๐,๐๐๐ กีบ

เชียงใหม่ - แขวงหลวงน้ำทา
๓๓๐.-บาท/ ๒๓๕,๕๐๐ กีบ

เชียงใหม่ - แขวงอุดมไชย
๑,๒๐๐.-บาท/ ๑๐๐,๐๐๐ กีบ

เชียงใหม่ - แขวงหลวงพระบาง
๑,๕๐๐.-บาท/ ๑๗๕,๐๐๐ กีบ

ภาพ 15 ตารางการเดินรถจากบริษัทขนส่ง (บขส) เชียงใหม่

3) เรือ

มีเรือวิ่งบริการจากหลวงน้ำทาไปยังห้วยซายด่านสากล ไทย-ลาว ในแขวงบ่อแก้ว สายแรกโดยสารเรือวิ่งในแม่น้ำทาจากหลวงน้ำทาผ่านบ้านนาแลถึงปากท่า แล้วเปลี่ยนไปลงเรือแม่น้ำโขงไปลงห้วยซาย สายที่ 2 จากเมืองสิงนังรถไปลงเรือแม่น้ำโขงที่ท่าเมืองเซียงก (อยู่ห่างจากเมืองสิง 75 กิโลเมตร) โดยสารเรือผ่านเมืองมอม (จุดบรรจบชายแดน ลาว-

พม่า-ไทย) หรือโดยสารเรือไปขึ้นที่บ้านต้นผึ้ง (ตรงข้ามอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย) แล้วนั่งรถต่อไปยังห้วยซาย (บริษัท ทริปดีดี คอตคอม จำกัด, 2557: ระบบออนไลน์)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Buckley (1992 อ้างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542: 5) ได้ให้คำนิยาม การท่องเที่ยวที่ถูกจัดการดูแลอย่างยั่งยืน คือ การอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ มีการศึกษาด้านการเรียนรู้วัฒนธรรม และ/หรือ สิ่งแวดล้อมเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้ (วิระพล ทองมา, 2556: 4)

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพินิจพิจารณาปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยวควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม

9. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงชีวิตหลักของตนเองไว้ได้ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ

สินธุ์ สโรบล และคณะ (2546: 231-235) การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมรวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู้คนรุ่นลูกรุ่นหลานและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

วีระพล ทองมา (2549: 9) ได้กล่าวในโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงหลักสูตร การบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 52 จังหวัดลำพูนร่วมกับคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้เชียงใหม่ว่า เมื่อชุมชนมีความพร้อม มีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวพอสมควรแล้ว ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลายตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น อบต. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคน ให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ได้มีหลายแห่งตัดสินใจ

เปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเอง โดยมีรูปแบบการคิด การตัดสินใจด้วยการมอง วิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวเข้ามามีการจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ยุทธการ ไวยอาภา (2553: 52-53) ในการประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเห็นได้จากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังคงความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อและการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์และประเมินได้ว่าวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ

1. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชน ตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางแก้ไขปัญหามาได้โดยภาพรวมของชุมชนได้แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัยและร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรับรองอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่ามีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้น ๆ แต่ทั้งนี้ การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสมสอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7. ประสบการณ์ ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

รามศรี พรหมชาติ (2545: 27) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชนบ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านใน 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการค้นหาปัญหา และสาเหตุ
2. ขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน
3. ขั้นตอนการลงทุน และปฏิบัติ
4. ขั้นตอนการติดตามประเมินผลงาน

สำหรับความหมายเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม Koufman (1947: 7 อ้างใน สุธี วรประดิษฐ, 2556: ระบบออนไลน์) ศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เฟ็นประพันธ์ วงศา (2008: 31) ได้ศึกษา การจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เมืองวังเวียง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลที่ได้รับจากการศึกษาพบว่า แนวความคิดของหน่วยงาน

ของรัฐบาล นักธุรกิจ และประชาชนในท้องถิ่นมีความเข้าใจในการพัฒนา และการจัดการการ
ท่องเที่ยวไปในทางเดียวกันคือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่ต้องมีการอนุรักษ์ มีการจัดการให้
คงอยู่ในสภาพเดิม โดยไม่ส่งผลเสียหายให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างให้
เกิดความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

Ziffer (1998 อ้างใน บุญกวม มิตระเมืองไชย, 2549: 17) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ว่าการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของแนวทาง
5 ประการ คือ

1. ต้องเกิดจากการบูรณาการบนความร่วมมือของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
2. การวางแผน โครงการต้องมีความระมัดระวัง และ เป็นการดำเนินการพัฒนาไป
อย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป
3. การให้การศึกษา และการฝึกอบรม จำเป็นต้องมีการดำเนินการให้แก่บุคคลที่
เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
4. แผนงานและโครงการต้องได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากชุมชน
ท้องถิ่น

5. ควรมีการติดตามและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นทุกระยะของการดำเนิน
บุญมี นุสดาวง (2009: 54) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การจัดการการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติภูเขาควาย (กรณีศึกษาเส้นทางกรเดินทางของชุมชนบ้านนา
เมืองท่าพระบาด แขวงบริคำไชย) ผลของการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านนา มีความรู้ และเข้าใจในการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสามารถที่จะจัดการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเองได้ เช่น การจัดการด้านพื้นที่
การจัดการด้านระบบนิเวศ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการได้รับ
ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญ และแนวคิด
ในการอนุรักษ์เพื่อพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน

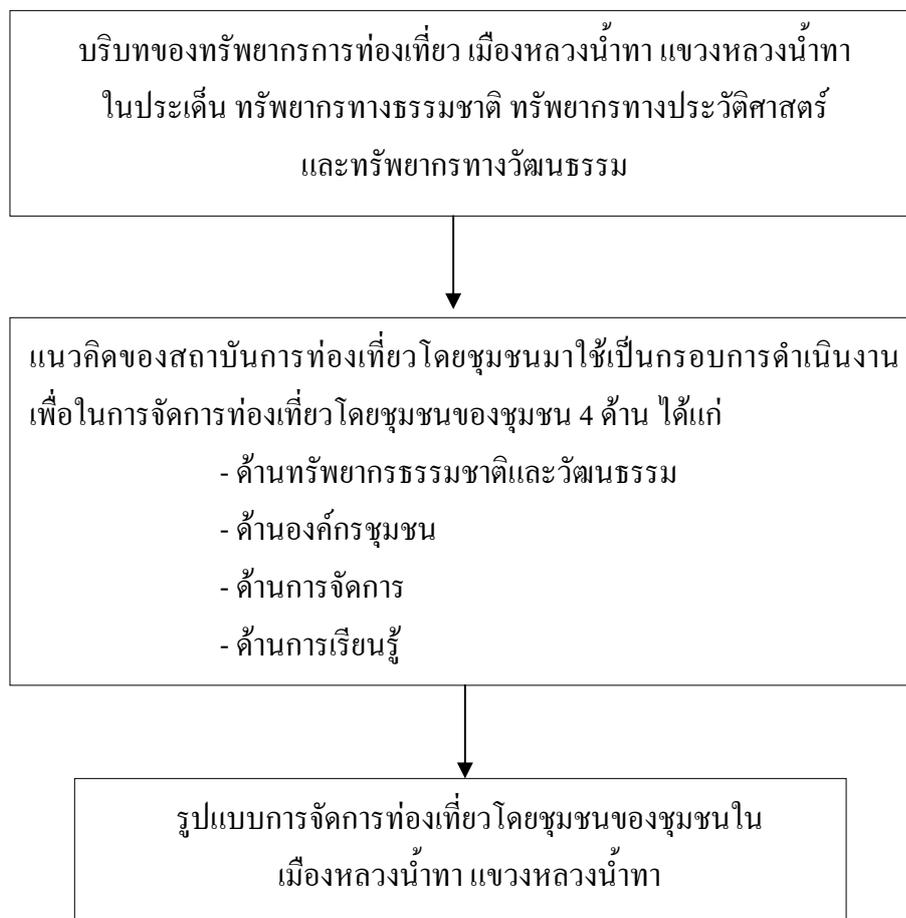
จากเอกสารที่ได้ตรวจสอบมา จะเห็นได้ว่าแนวคิดของรูปแบบการจัดการการ
ท่องเที่ยวชุมชน กับกระแสความต้องการของโลก ที่มุ่งเน้นในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นใน
การจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศอันเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าของ
โลกมีความผูกพันกัน ซึ่งมีการเสนอแนวทางการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้
เกิดความยั่งยืน และการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นธุรกิจหลักอย่างหนึ่งที่น่ารายได้มหาศาลให้แก่ประเทศชาติและประชาชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นทำการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักการที่ว่า คนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันต้องมีการกระจายผลประโยชน์การท่องเที่ยวออกไปในวงกว้าง มุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสวยงาม และมีคุณค่าอย่างไรเพื่อให้ทั้งชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันเป็นบ่อเกิดแห่งความเข้าใจ และเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ส่งเสริมความพยายามของชุมชนในการปรับตัวภายในบริบท การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนจึงเป็นกระบวนการปรับตัวทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับเครือข่าย เพื่อการปกป้องผลประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม เพื่อทำการบริหารจัดการ โปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ในการจัดการทรัพยากร และสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกอย่างเป็นระบบ

การตรวจสอบ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ผู้วิจัยจึงได้อาแนวคิดของสถาบันการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2546: ระบบออนไลน์) ใช้เป็นกรอบแนวคิดการศึกษา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนแต่ละด้านดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมุ่งศึกษาถึง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน เมืองหลวงน้ำทา แขวงหลวงน้ำทา ในรูปการของการจัดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริการท่องเที่ยว รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อให้เกิดการรักษาแหล่งท่องเที่ยวไว้ไม่ให้ถูกทำลายเปลี่ยนแปลงไป ให้คงสภาพอย่างสมดุลไว้ให้นานที่สุด รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองหลวงน้ำทา จะสามารถใช้เป็นต้นแบบนำไปประยุกต์ใช้ในเมืองอื่น เพื่อให้การท่องเที่ยวใน สปป.ลาว ได้พัฒนาไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ภาพ 16 กรอบแนวคิดในการวิจัย